

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Martina Šimečková

**Trestní odpovědnost v právu katolické církve ve srovnání
s českým trestním právem**

Diplomová práce

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Trestní odpovědnost v právu katolické církve ve srovnání s českým trestním právem“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 14. 3. 2014

.....

Martina Šimečková

Touto cestou bych ráda poděkovala především svému vedoucímu práce Doc. Damiánu Němci, dr za pečlivé vedení při zpracovávání diplomové práce, za jeho ochotu, poskytnuté materiály, trpělivost a odborné rady. Velké poděkování dále patří Jiřímu Tesařovi a mé rodině za psychickou a materiální podporu během celého mého studia.

SEZNAM ZKRATEK

CCEO - Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium

CIC – Codex Iuris Canonici

CIC 1917 - Kodex kanonického práva z roku 1917

CIC 1983 - Kodex kanonického práva z roku 1983

Kán. – kánon

PO – právnická osoba

SP – skutková podstata

TČ – trestný čin

TrZ – trestní zákoník č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů

ÚS – Ústavní soud České republiky

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	3
ÚVOD.....	7
1 ÚPRAVA TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI V ČESKÉM TRESTNÍM ZÁKONÍKU.....	10
1.1 Základní zásady trestního práva a jejich vyjádření v celkové koncepci trestního zákoník.....	10
1.2 Základ trestní odpovědnosti v českém trestním právu.....	11
1.2.1 Pojem trestného činu	11
1.2.2 Podstata zásady subsidiarity trestní represe.....	12
1.3 Skutková podstata trestného činu v českém trestním právu	15
1.3.1 Pojem skutkové podstaty	15
1.3.2 Znamky skutkové podstaty	16
1.3.3 Objekt trestného činu.....	17
1.4 Objektivní stránka.....	17
1.4.1 Jednání.....	18
1.4.2 Následek	19
1.4.3 Příčinný vztah neboli kauzální nexus mezi jednáním a následkem.....	19
1.5 Subjekt - pachatel trestného činu	20
1.5.1 Příčetnost	21
1.5.2 Zavinění.....	21
2 ZAKOTVENÍ KANONICKO-PRÁVNÍ ÚPRAVY V MORÁLNÍ TEOLOGII.....	25
2.1 Morální teologie a vztah ke kanonickému právu.....	25
2.1.1 Vztah morálních a právních norem	26
2.1.2 Vztah morální teologie a kanonického práva	26
2.1.3 Normy právní versus morální - jejich vzájemné napětí.....	28
2.2 Lidský úkon	29
2.2.1 „Úkon člověka“ vs. „úkon lidský“	29
2.2.1 Elementy lidského úkonu.....	30
2.3 Shrnutí.....	31
3 TRESTNÍ ODPOVĚDNOST V PRÁVU ZÁPADNÍ KATOLICKÉ CÍRKVE (CIC).....	33
3.1 Podmínky trestní odpovědnosti v kanonickém právu.....	35

3.1.1	Pojem trestného činu v kanonickém právu.....	35
3.2	Skutková podstata TČ v CIC	36
3.2.1	Zavinění	36
3.2.2	Objekt trestného činu.....	37
3.3	Objektivní stránka trestného činu v CIC.....	38
3.4	Subjekt - pachatel trestného činu v CIC	38
4	TRESTNÍ ODPOVĚDNOST V PRÁVU VÝCHODNÍCH KATOLICKÝCH CÍRKVÍ (CCEO).....	40
4.1	Podmínky trestní odpovědnosti v CCEO	40
4.2	Odlišnosti v úpravě trestní odpovědnosti v CCEO oproti CIC.....	41
4.2.1	Zásada přísné zákonnosti (legality) v CCEO	41
4.2.2	Odlišný subjekt trestů v CCEO a CIC	42
5	HLAVNÍ ODLIŠNOSTI V ÚPRAVĚ TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI V KANONICKÉM A SEKULÁRNÍM TRESTNÍM PRÁVU	43
5.1	Terminologické vyjasnění: trestný čin versus delictum.....	43
5.2	Formální pojetí TČ aneb zásada legality	43
5.2.1	Problematika obecné normy	44
5.3	Bipartice versus monopartice trestných činů	44
5.4	Širší pojetí trestného činu v českém trestním právu	45
5.5	Odlišný subjekt trestů v TrZ a CIC.....	45
5.5.1	Pojem pachatele trestného činu	45
5.5.2	Věk pachatele	47
5.5.3	Příčetnost	48
5.6	Okolnosti vylučující protiprávnost	48
5.7	Polehčující a přitěžující okolnosti v kanonické a sekulární úpravě.....	49
5.8	Rozdílná koncepce zavinění v sekulární a kanonické trestněprávní úpravě.....	52
	ZÁVĚR.....	55
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	59
	SHRNUTÍ.....	61
	ABSTRACT	62
	SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV / KEY WORDS	63

ÚVOD

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala trestní odpovědnost v právu katolické církve ve srovnání s českým trestním právem. Jistě většina laické veřejnosti tuší, že kanonické právo není odvětvím českého práva, ale troufám se tvrdit, že málokdo by již oplýval hlubšími znalostmi o církevním právu. Zamyslela jsem se i sama nad sebou, abych dospěla k závěru, že i v mém případě to nebude rovněž tak slavné, co se znalostí kanonického práva týče. Kanonické právo však neodmyslitelně patří k evropské právní kultuře, a proto se domnívám, že jeho znalost by měla být součástí přehledu každého praktikujícího právníka. Vždyť studium obojího práva, tedy církevního a světského, nalezlo vnější výraz v akademickém titulu JUDr. = Iuris Utrisque Doctor = doktor obojího práva, neboť jeho nositel má znát jak právo světské neboli civilní, tak právo kanonické.

Raději hned v úvodu bych ráda vyjasnila některé pojmy týkající se kanonického práva potažmo církve samotné. Katolická církev představuje živý organismus – společnost – a dle staré zásady přirozeného práva jistě víme, že kde je společnost, tam je právo (*ubi societas, ibi ius*). Výraz církev přísluší výhradně náboženskému společenství křesťanskému. Pochází z řeckého KYRIAKÉ, tj. Pánova. Církev je společenství věřících v Ježíše Krista, který ji založil, proto i církev sama, která tvoří společenství věřících má právo regulovat chování svých členů pomocí právních norem, které jsou obsaženy jak v Kodexu kanonického práva, tak i v Kodexu kánonů východních církví. Církev by tak měla hrát úlohu zejména v celkovém ozdravení společnosti, rozvoji vzdělání a kultury i sociální pomoci. Jelikož není možné smysluplně studovat pouze jednu část kanonického práva a druhou opomíjet, zahrnuji ve své práci rovněž analýzu trestní odpovědnosti týkající se Kodexu východních církví a v závěrečné kapitole mé práce komparuji trestní odpovědnost v sekulárním trestním právu s Kodexem západních i východních církví.

Nyní již však k samotnému pojmu kanonické právo. Jak již vyplývá z výše uvedeného, církevní právo představuje právní systém určité církve. Vedle výrazu církevní právo se setkáváme i s pojmem kanonické právo. Jejich vztah je velmi blízký, až se může zdát, že se jedná o synonyma. Slovo kánon přešlo do latiny z řeckého „kanón“, které se později ustálilo pro význam pravidla, normy, vzoru. Církev tedy převzala toto slovo k označení norem, které sama vydává. Právo katolické církve se tedy označuje tradičně jako kanonické (*ius canonicum*), nicméně již od 12. století se souběžně užívá výrazu *ius ecclesiasticum*, tj. právo církevní. Od středověku, kdy si navzájem konkurovali kanonisté-znalci církevního práva a legisté-znalci sekulárního práva, byla tendence oba právní

komplexy studijně spojovat.¹ Kanonické právo je tedy starším výrazem pro katolické církevní právo. Tradičně se církevní zákony člení do kánonů a ty zase do paragrafů. Stejná pravidla platí pro právo katolické církve západní i východních, výrazu kanonické právo se užívá i v Řeckokatolické církvi. J. Tureček v roce 1935 napsal: „Všeobecně se uznává, že právo nevzniká toliko ve státech. Právní řády konfesní tvoří nejen státy, ale i církve samy“, čímž považuje církev za „právo- tvorný svaz“ a přirovnává kanonické právo- s ohledem na absenci zevního donucení – k právu mezinárodnímu, vytvořenému kulturním společenstvím států. Ovšem záleží na pojmu chápání práva.²

Základní zdroj poznání pro moji práci představuje Kodex kanonického práva, který byl vyhlášen Janem Pavlem II. v roce 1983. V češtině je dispozici dvojjazyčné vydání z roku 1994, tj. oficiální latinský text a český překlad od prof. Miroslava Zedníčka. Tento Kodex společně s Kodexem východních církví je základním kanonickým legislativním pramenem. Tradičním zdrojem pro hlubší poznání kánonů a studium kanonického práva představují komentáře. Po vyhlášení Kodexu kanonického práva byly publikovány četné komentáře, mj. v angličtině, italštině, němčině. Já jsem při studiu jednotlivých kánonů čerpala z komentáře v anglickém jazyce, který jsem ocenila zejména pro jeho přehlednost a řešení problematiky nejasných či rozporných oblastí. Další poznatky jsem nabyla z odborného časopisu „Revue církevního práva“, který publikuje Společnost pro církevní právo se sídlem v Praze. Vědomosti o morální teologii, která s kanonickým právem bezprostředně souvisí a nelze ji tak opomíjet jsem čerpala z knihy Morální teologie od Josefa Alberta Beneše.

Co se týče světského trestního práva, vycházím zejména z hmotněprávního předpisu-Trestní zákoník. Jelikož současná právní úprava nedává odpověď na všechny otázky, pracuji také s judikaturou, odbornými články a komentářem k Trestnímu zákoníku.

Práci člením do pěti kapitol, kdy v první kapitole analyzuji podmínky trestní odpovědnosti v českém trestním právu. Druhá kapitola pojednává o morální teologii, která představuje úvod do úpravy Kodexu kánonů kanonického práva latinského obřadu, jakož i východního, neboť toto morálně - teologické zakotvení je společné. V této části rovněž analyzuji lidský úkon (actus humanus), jelikož tento má význam pro posouzení trestní odpovědnosti neboli přičitatelnosti. Ve třetí kapitole pojednávám o samotné trestněprávní úpravě v Kodexu kanonického práva. Čtvrtá kapitola je zaměřena na úpravu v Kodexu kánonů východních církví, ta je stručnější z toho důvodu, že nechci opakovat shodná

¹ TRETERA Jiří Rajmund. *Konfesní právo a církevní právo*. Praha: Jan Krigl, 1997, s. 17-25

² HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 21

právní řešení s CIC, ale naopak poukázat na rozdílnosti. Metodu komparace používám v závěrečné kapitole své práce, kdy se zabývám rozdílnými podmínkami trestní odpovědnosti v českém trestním právu oproti právu kanonickém. Zde stojí na jedné straně úprava česká právní úprava, tedy především TrZ, ale i další, jako trestní odpovědnost mladistvých a právnických osob, a na druhé straně kanonicko-právní úprava (CIC i CCEO).

1 ÚPRAVA TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI V ČESKÉM TRESTNÍM ZÁKONÍKU

Abychom vůbec byli schopni komparovat české trestní právo s církevní trestněprávní úpravou, bude nezbytné se nejdříve zaměřit na trestní právo jako pojem a stanovit jaké místo zaujímá v českém právním řádu. Trestní právo je odvětvím veřejného práva chránícím práva a oprávněné zájmy fyzických a právnických osob, zájmy společnosti a ústavní zřízení České republiky před trestnými činy vypočtenými taxativně v trestněprávních normách. Trestněprávní ochrana tak záleží v tom, že trestní právo určuje, které ze společensky škodlivých činů jsou trestné, a stanoví i tresty za jejich spáchání. Ochrana před trestnými činy slouží i stanovení podmínek ukládání tzv. ochranných opatření (ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná výchova a zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty). Trestní právo hmotné (materiální), které je předmětem úpravy trestního zákoníku, se uplatňuje prostřednictvím trestního práva procesního (formální), jehož normy upravují postup orgánů činných v trestním řízení o konkrétních spáchaných trestných činech tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni. V tomto smyslu tvoří trestní právo a trestní právo procesní jednotný celek, kde je však třeba vždy rozlišovat část trestněprávní upravenou v trestním zákoně a část trestněprocesní upravenou v trestním řádu.

V kontinentálním právu je úprava trestního práva zpravidla svěřována komplexním kodifikacím, nazývaným trestní zákon či trestní zákoník. České trestní právo hmotné je komplexním a systematickým způsobem upraveno v trestním zákoníku (zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů). Trestní zákoník je obecným předpisem, podle kterého se postupuje, nestanoví-li zvláštní zákon jinak, i ve věcech soudnictví nad mládeží. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je v poměru speciality k trestnímu zákoníku

1.1 Základní zásady trestního práva a jejich vyjádření v celkové koncepci trestního zákoník

Základní zásady trestního práva jsou určité právní principy, vůdčí právní ideje, na kterých je založeno trestní právo hmotné. Tyto zásady vycházejí z principu právního státu, který je základním ústavněprávním principem České republiky. Uvedené zásady, které jsou v teorii i praxi obecně uznávány, nejsou až na výjimky přímo definovány ale pouze vyjádřeny v celkové koncepci trestního zákoníku a ve vymezení šíře trestněprávní ochrany,

kteřou trestn zákoník ve svých jednotlivých ustanoveních bude poskytovat. Těchto zásad je třeba dbát při chápání celého trestnho pra, jak časti zvlstn, kde to bývá nzorn vyjádřeno v normě sam nebo kde to plyne z její konkrtn aplikace, tak i v časti obecn, kde jde o pouh nesamostatn časti, slořky pavnch norem, jejichř prav smysl dostává teprve spojen s jednotlivými ustanoveními časti zvlstn. Zásada zákonnosti a zásada subsidiarity trestnho pra, jsou v novém TrZ vyjádřeny v čele dílu pojednávajícího o základech trestn odpovědnosti, coř m podtrhnout myřlenku o vztahu k základním zásadám trestnho pra. Vřechny základní zásady trestnho pra ³

Nze vyjmenované zásady jsou rovnř poplatn církevnímu trestnmu pru.

esk trestn zákoník je zalořen na následujících základních zásadách:

- subsidirn uloha trestnho pra (princip „ultima ratio“) jako krajní pstředek ochrany jednotlivců a společnosti;
- pachatele lze uznat vinnm trestnm činem a uložit mu za něj trestnpavn sankci jedin na zklad zákona („nullum crimen nulla poena sine lege“);
- zákaz retroaktivity psnjřho zákona v souladu s Listinou základních prv a svobod;
- nepripustnost analogie k rozřřovn podmínek trestn odpovědnosti a při stanoven trest a ochranných opatření, včetně podmínek jejich uložen (zákaz analogie in malam partem);
- individuln trestn odpovědnost fyzických osob, vyjdřujc odpovědnost jen za vlastní jednání, imř je vyloučena kolektivní odpovědnost;
- trestn odpovědnost je zalořena na zavinn;
- ukládání a výkon sankcí vyjádřuje pmřerenost trestání ve vztahu k zvařnosti trestnho činu a osobě pachatele.

1.2 Základ trestn odpovědnosti v eskm trestnm pru

1.2.1 Pojem trestnho činu

Základem trestn odpovědnosti podle platného eskho trestnho pára je **trestn čin**, resp. u mladistvých **provinění**. Legln vymezen T uvd ustanovení § 13 odstavec

³ NEZKUSIL, Jr. K problematice základních zásad v platnm trestnm zákoníku. *Trestn pro*, 2013, . 4, s. 13-18

1 TrZ: „Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně“. Z uvedené definice vyplývají dvě obligatorní podmínky, které musí být současně splněny, a to: *protiprávnost* a *znaky uvedené v trestním zákoně*, tj. formální znaky TČ.⁴

Podle důvodové zprávy takové pojetí trestného činu více odpovídá logice trestního práva, kdy se více preferuje procesní řešení tzv. depenalizace. Např. řízení pro méně závažný trestný čin se zastaví, než aby se již předem nepovažovalo za trestný čin. Jediným a výlučným základem trestní odpovědnosti je podle českého trestního práva čin *soudně trestný*. Je zřejmé, že kromě jiného, jen činy protiprávní mohou být soudně trestné. To však neznamená, že činem soudně trestným je každý protiprávní čin. K odlišení takových činů nám právě slouží výraz „soudně“. „Čin soudně trestný“ je pojem nadřazený pojmu trestný čin, který de lege lata zahrnuje jako své kategorie „zločin“ a „přečin“ (§ 14 TrZ). Termínem „provinění“ označujeme trestný čin spáchaný mladistvým (§ 6 ZSM)⁵ Konstrukce provinění je ovšem totožná s pojetím trestného činu dospělého pachatele. Stejně jako u dospělého se vyžaduje, aby byly splněny dva znaky, a to protiprávnost a znaky uvedené v zákoně. Jedná se tedy o pouhé odlišné označení trestného činu spáchaného mladistvým, nikoliv o odlišnou konstrukci. Toto formálně pojaté vymezení trestného činu je hmotněprávně korigováno zásadou subsidiarity trestní represe, což znamená, že trestní odpovědnost lze uplatňovat jen v případech *společensky škodlivých*, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu. (§ 12 odst. 2 TrZ).⁶

1.2.2 Podstata zásady subsidiarity trestní represe

Podstata problému je, že trestní právo disponuje těmi nejcitelnějšími prostředky státního donucení, které značně zasahují do práv a svobod jedince a mohou tedy vyvolat i řadu vedlejších negativních účinků. Trestněprávní řešení proto představuje „*ultima ratio*“ pro zákonodárce i pro soudce. Z výše uvedeného vyplývá, že nejvýstižnější pojetí představuje *zásada subsidiarity trestní represe*, která je vyjádřena v § 12 odstavec 2 TrZ. Zmíněná zásada je zejména v poslední době významně akcentována v nálezech Ústavního soudu, kupříkladu uvádím náleze I. ÚS 4/04 ze dne 23. 03. 2004: Trestní právo a trestněprávní kvalifikaci určitého jednání, které má soukromoprávní základ, jako trestného

⁴ JELÍNEK, J. a kol.; *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 114

⁵ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 167-168

⁶ JELÍNEK, J. a kol.; *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 118

činu je třeba považovat za ultima ratio, tedy za krajní právní prostředek, který má význam především celospolečenský, tj. z hlediska ochrany základních společenských hodnot. V zásadě však nemůže sloužit jako prostředek nahrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů, kde závisí především na individuální aktivitě jednotlivce, aby střežil svá práva, jimž má soudní moc poskytovat ochranu. Je však nepřijatelné, aby tuto ochranu aktivně přebíraly orgány činné v trestním řízení, jejichž úkolem je ochrana převážně celospolečenských hodnot, nikoliv přímo konkrétních subjektivních práv jednotlivce, jež svou povahou spočívají v soukromoprávní sféře. Jak již také judikoval Nejvyšší soud, není trestní stíhání namístě, jestliže se jednání obviněného pohybovalo výhradně v rovině vztahů občanskoprávních. Určité selhání či nedostatečná účinnost zákonných nástrojů sloužících k faktickému výkonu pravomocných a vykonatelných soudních rozhodnutí nemůže vést k tomu, aby tato opatření byla nahrazována či doplňována prostředky práva trestního (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2001 sp. zn. 7 Tz 290/2000). Ústavní soud k tomu dodává, že je v právním státě nepřípustné, aby prostředky trestní represe sloužily k uspokojování subjektivních práv soukromoprávní povahy, nejsou-li vedle toho splněny všechny předpoklady vzniku trestněprávní odpovědnosti, resp. nejsou-li tyto předpoklady zcela nezpochybnitelně zjištěny.

„Zakotvení zásady subsidiarity trestní represe do trestního zákoníku má význam i interpretační, neboť znaky trestného činu je třeba vykládat tak, aby za trestný čin byl považován jen čin společensky škodlivý. Hledisko společenské škodlivosti má povahu významného interpretačního pravidla, které napomáhá zákonnou skutkovou podstatu konkrétního trestného činu i jeho formální znaky vyložit podle jejich smyslu. Zvolené řešení má za cíl napomoci k odlišení trestných činů od těch deliktů, které by neměly být považovány za trestné činy (zvláště přestupky a jiné správní delikty)⁷ V tomto smyslu lze bezpochyby hovořit o zvlášť významném postavení zásady týkající se subsidiární role trestního práva v rámci systému základních zásad, které charakterizují povahu trestního práva, zakotvenou v trestním zákoníku.⁸

1.2.3 Pojmové znaky trestného činu

⁷ ŠÁMAL, Pavel, GŘIVNA, Tomáš, HERCZEG, Jiří aj. *Velké komentáře, Trestní zákoník I, § 1-139*, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 94

⁸ NEZKUSIL, Jiří. *K problematice základních zásad v platném trestním zákoníku. č. 4. 2013*. Trestní právo, s. 14

Prvým znakem trestného činu je *protiprávnost*. Protiprávnost znamená, že pachatel jedná v rozporu s právem, porušuje či neplní povinnost stanovenou v zákoně. Protiprávnost je nutné posuzovat z pohledu celého právního řádu, neboť trestným činem může být pouze jednání právním řádem zakázané. Nemůže tedy nastat situace, aby například ve správním právu nebo v právu občanském bylo dovoleno jednání, které je v trestním právu považováno za protiprávní.⁹ Trestným činem se rozumí jen čin soudně trestný, a pokud z jednotlivého ustanovení trestního zákona nevyplývá něco jiného, též příprava k trestnému činu, *pokus* trestného činu, organizátorství, návod a pomoc (§111 TrZ). Úmyslné zavinění vyžaduje zákon buď výslovně (např. u TČ vraždy), nebo lze k tomuto požadavku dospět výkladem. Nedbalostní zavinění k základní skutkové podstatě musí být uvedeno výslovně.¹⁰

Druhou obligatorní podmínkou trestného činu, která musí být současně splněna s protiprávností, jsou znaky uvedené v zákoně, tj. *formální znaky trestného činu*. Proto o pojetí trestného činu, které uvádí § 13 odst. 1, hovoříme jako o formálním pojetí trestného činu.

Shrneme-li tedy pojmové znaky trestného činu, tvoří jej:

1. Protiprávnost
2. Typové znaky trestného činu, tj. znaky skutkové podstaty trestného činu
3. Trestného činu se může dopustit jen osoba trestně odpovědná, což znamená, že dosáhla stanoveného věku - dovršila *patnáctý rok*, zde je nutné se opírat i o ustanovení § 139, kde je stanoveno, že období trestní odpovědnosti začíná teprve dnem, který následuje po dni patnáctých narozenin a byla příčetná, tj. obecné znaky uvedené v zákoně; u mladistvých pachatelů se dále vyžaduje rozumová a mravní vyspělost – tedy nestačí, že dosáhl věku patnácti let a je příčetný – jedná se o další podmínku trestní odpovědnosti. Odchytky mladistvých „provinilců“ jsou dány důsledkem zatím jejich neukončeného fyzického a zejména psychického vývoje, proto je odpovědnost mladistvých koncipována jako relativní, zatímco u dospělých jako absolutní.

1.2.4 Kategorizace trestných činů

⁹ JELÍNEK, J. a kol.; *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 115

¹⁰ JELÍNEK, J. a kol.; *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 23-24

Kategorizace soudně trestných jednání je založena na tzv. **bipartici** - zločin a přečin. Neexistuje zde tedy jednotné pojetí TČ jako v právu církevním. Opouští se dosavadní pojetí jednotného deliktu – **monopartice**, jak tomu bylo dle staré právní úpravy. Pojem trestného činu bude zachován jako nadřazený termín. Bipartice vychází z odstupňované typové závažnosti soudně trestných jednání (trestných činů) vyjádřené trestní sazbou. Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let (§14 odst. 2). Kulpózní (nedbalostní) TČ jsou přečinem vždy. Ostatní činy uvedené ve zvláštní části trestního zákona jsou označeny za zločiny – ty jsou negativně vymezeny jako trestné činy, **kteře nejsou přečiny**. V kategorii zločinů můžeme dále rozlišovat jako podkategorii zvláště závažných zločinů (§ 14 odst. 3 TrZ). Jsou jimi ty úmyslné TČ, na které zákon stanoví trest odnětí svobody nejméně deset let.¹¹

1.3 Skutková podstata trestného činu v českém trestním právu

1.3.1 Pojem skutkové podstaty

Základem trestní odpovědnosti je, jak je uvedeno výše, spáchání trestného činu. Skutková podstata je jedním z formálních znaků TČ. Fakticky se jedná o provedení ústavní zásady, že jen zákon stanoví, která jednání jsou trestnými činy a jaké tresty i jiné újmy na právech a na majetku, lze za jejich spáchání uložit.

Výrazem „skutková podstata“ trestného činu se označuje „skutkový děj“, tedy to, co se fakticky stalo a co je třeba právně posoudit. V trestním právu slouží jako označení zákonného typu trestného činu, podle něho se naopak skutkový děj posuzuje, aby došlo ke zjištění, zda tu je, či není vina pachatele trestným činem. Pojem skutkové podstaty – specifický pro trestní právo- vytvořila německá teorie vycházející z pojmu *corpus delicti*.¹² V § 13 máme obecně definovaný trestný čin, který je prostřednictvím skutkové podstaty ve zvláštní části dostatečně konkretizován. Skutková podstata trestného činu tedy obsahuje jakýsi souhrn znaků určující, o jaký trestný čin se jedná. Její význam spočívá zejména v přesném vymezení podmínek trestní odpovědnosti pomocí výčtem znaků trestného činu, čímž jsou vymezeny společensky škodlivé trestné činy. Mezi obligatorní znaky skutkové podstaty řadíme: objekt, objektivní stránku, pachatele, subjektivní stránku. Pokud čin tyto znaky postrádá, nejedná se o trestný čin. Fakultativními znaky se rozumí okolnosti, jež

¹¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 119-120

¹² KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 195

nemusí být splněny u všech skutkových podstat. Jako příklad můžeme uvést určité místo, cíl, pohnutku jednání apod., pokud skutková podstata trestného činu vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán na určitém místě, pak musí být splněna i tato podmínka, jinak není naplněna skutková podstata trestného činu. K bližšímu vymezení jednotlivých obligatorních znaků skutkové podstaty se dostaneme v dalších kapitolách.

Jen ve stručnosti se zmíním o třídění skutkových podstat trestných činů, jež je možno kvalifikovat dle různých hledisek. Podle závažnosti trestných činů lišíme skutkové podstaty základní, kvalifikované a privilegované. Jak již název sám napovídá, základní skutková podstata vyjadřuje znaky běžného druhu trestného činu a bývá zpravidla uvedena v prvních odstavcích, zatímco kvalifikované jsou tvořeny znaky základní skutkové podstaty a navíc k tomu dalším znakem, jež vyjadřuje její vyšší závažnost (škodlivost, nebezpečnost). Tak například trestný čin vydírání se zbraní, vyjadřuje závažnější způsob provedení trestného činu a je tedy logicky spojen i s vyšší trestní sazbou. Privilegované skutkové podstaty „privilegují“, a tedy charakterizují trestné činy menší typické závažnosti než skutkové podstaty základní. Vyskytují se však jen ojediněle. Např. u vraždy novorozence dítěte matkou, která je privilegovaná skutková podstata k vraždě, zákonodárce „privileguje“ duševní stav matky („rozrušení způsobené porodem“), což je důvodem mírnějšího posuzování vraždy dítěte matkou. Znaky skutkové podstaty jsou tak uvedeny nejen ve zvláštní části TrZ v rámci jednotlivých skutkových podstat, ale i v jeho části obecné, například ve vztahu k obecnému vymezení zavinění.

1.3.2 Znaky skutkové podstaty

Skutková podstata je charakterizována obligatorními a fakultativními znaky. Obligatorními znaky jsou:

- a. objekt
- b. objektivní stránka
- c. subjekt
- d. subjektivní stránka
- e. protiprávnost

Protiprávnost bývá uváděna jako samostatný znak proto, že ji lze jen s obtížemi zařadit mezi ostatní čtyři znaky, ovšem protože trestným činem může být jen čin nedovolený, je předpokladem pro spáchání trestného činu. Tedy protiprávnost je třeba hodnotit jako nedovolenost vyplývající již ze samotného principu trestního zákoníku a nelze ji dovozovat jen z některé skutkové podstaty, byť v některých skutkových

podstatách je protiprávnost výslovně uvedena.

Fakultativní znaky budou uvedeny u jednotlivých obligatorních znaků. Jsou jimi

1. místo, čas a způsob spáchání trestného činu v případě objektivní stránky,
2. pohnutka, motiv a cíl pachatele u subjektivní stránky a
3. předmět útoku u objektu.

Pokud je některý se shora uvedených fakultativních znaků výslovně uveden jako znak objektivní stránky ve skutkové podstatě, je nutno jej považovat za znak obligatorní a brát jej do úvahy při právní kvalifikaci jednání pachatele. V mnoha případech bude totiž zakládat použití kvalifikované skutkové podstaty, např. § 140 odst. 3 písm. i) TZk.

1.3.3 Objekt trestného činu

Trestní zákoník nikde ve svém textu výslovně nevyužívá pojmu objekt, ale tento zná pod názvem chráněný zájem. Objektem jakožto obligatorním znakem skutkové podstaty trestného činu rozumíme společenské vztahy (vlastnické vztahy), zájmy a hodnoty (život člověka, jeho zdraví, čest, důstojnost či svoboda), které jsou chráněny TrZ. Společenské vztahy, zájmy a hodnoty chráněné trestním právem mají zvláštní povahu. Společnosti na nich záleží do té míry, že jejich porušení nebo ohrožení postihuje trestní sankcí, tedy nejostřejším prostředkem státního donucení. Zákonodárce vyjímá z různých oblastí života určité vztahy, zájmy či hodnoty, které považuje za základní, a tudíž hodné právní ochrany. Zákonodárce tedy nechrání všechny objekty, ale pouze „fragmenty“, tedy takové zájmy, které ochranu vyžadují. V tomto smyslu hovoříme o **fragmentární, zlomkovité povaze trestního práva**. Trestní právo zpravidla chrání společenské hodnoty a vztahy upravené jinými právními odvětvími, zejména právem ústavním, občanským, obchodním, rodinným a správním. Trestní ochrana má tak až druhotný charakter a trestního práva je zde užíváno jakožto již zmiňované ultima ratio.¹³

1.4 Objektivní stránka

Charakterizuje trestný čin z vnějšího pohledu, tedy způsob spáchání trestného činu a jeho následky. Je tvořena určitými znaky vytvářejícími její strukturu. Mezi její obligatorní znaky patří jednání, následek a příčinný vztah mezi jednáním a následkem.

¹³ JELÍNEK, J. a kol.; *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 151

Mezi fakultativní znaky se řadí místo, čas, způsob spáchání trestného činu a jeho účinek. V některých případech sám TrZ vyžaduje, aby byl čin spáchán na určitém místě, nebo v určité době (např. na veřejnosti, prostor válečných operací, za války, za branné pohotovosti). Potom by se i toto místo považovalo za obligatorní součást skutkové podstaty, a pokud by chyběl tento jeden znak, nejednalo by se o tuto skutkovou podstatu. (Nevylučuje se však, že by jednání nenaplnilo znak některé jiné skutkové podstaty).

1.4.1 Jednání

Ve smyslu trestního práva představuje projev vůle pachatele ve vnějším světě. Spojuje se v něm jeho vnitřní složka (vůle) se složkou vnější (projev vůle navenek). Chybí-li vůle, nebo není-li tato projevena navenek, nejedná se *de iure* o jednání, tedy nejedná se o jednání protiprávní. Jednáním jednak může být konání nebo též opomenutí. České trestní právo rozlišuje trestné činy, které lze spáchat pouze konáním - jednání komisivní, opomenutím- omisivní jednání, anebo obojím. Pro konání, tedy tzv. jednání komisivní, je typická psychická a fyzická aktivita pachatele, jež spočívá v tom, že pachatel například vyrobí zbraň. Opomenutí, neboli tzv. jednání omisivní, je vůlí řízené zdržení se nějaké aktivity projevující se pasivitou pachatele, která spočívá například v neposkytnutí potřebné pomoci, i když k tomu je pachatel povinen. Projevem vůle však nebude pohyb reflexní, vyvolaný křečí, tedy takový pohyb, který není projevem vůle. Za projev vůle nelze považovat ani stav vyvolaný hypnózou či stav tzv. náměsíčnosti. Nebude tomu tak proto, že jde o vůlí neřízenou činnost.

Jednáním se podle ustanovení § 112 TrZ rozumí i *opomenutí* takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle jiného právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývala-li taková jeho zvláštní povinnost z jeho předchozího ohrožujícího jednání anebo k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen. Jedná se zde o opomenutí takového závažnosti, kdy společnost s konáním určité osoby předem počítá a spoléhá na ni, a proto ji stanoví jako povinnost právní. Potom je takové opomenutí postaveno na roveň konání. Nestačí tedy pouhé porušení povinnosti vyplývající z morálních pravidel.

Trestné činy, které lze spáchat pouze opomenutím přikázané činnosti, se označují jako *čistě omisivní*. Jako konáním, tak i opomenutím lze naplnit takové skutkové podstaty trestných činů, kde je charakterizujícím znakem objektivní stránky nejen konání (opomenutí), ale i změna na hmotném předmětu útoku nebo ohrožení předmětu útoku

(účinek). Pokud tyto trestné činy byly spáchány opomenutím, označují se jako tzv. *nepravé omisivní trestné činy* (výsledčné). Jejich zvláštností je, že v TrZ není určena forma jednání, a proto jak konání, tak i opomenutí mohou způsobit účinek (např. vražda může být spáchána uškrcením, zastřelením, tak i opomenutím pečovat o kojence). Právě těchto trestných činů se týká ustanovení § 112.¹⁴

1.4.2 Následek

Následek je spojen s působením jednání pachatele na objekt chráněný zákonem, který vyvolá změnu, a to buď přímo poruchu, nebo dojde jen k ohrožení státem chráněného zájmu. Porušení si lze představit jako přímý zásah, tedy např. pachatel druhému ublíží na zdraví (§ 146 TrZ) nebo odcizí věc (§ 205 TrZ). Ohrožení je pak vyvolání stavu, který představuje pro objekt chráněný zákonem například nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví anebo nebezpečí škody velkého rozsahu na cizím majetku, ovšem k porušení hodnot jakožto objektu trestného činu nemusí vůbec dojít.

1.4.3 Příčinný vztah neboli kauzální nexus mezi jednáním a následkem

Příčinný vztah mezi jednáním a následkem vyjadřuje to, že pokud by nedošlo k jednání pachatele, nedošlo by vůbec k následku, nebo by k následku sice došlo, ale jinak a za jiných okolností. Příčinný vztah může být vyjádřen i tím, že následek by v každém případě nastal, ale ne takovým způsobem, jakým k němu konkrétně došlo. Například řidič, který je pod vlivem alkoholu, na náledí v mlze řetězově havaruje spolu s dalšími řidiči, kteří na rozdíl od něj pod vlivem alkoholu nebyli. S ohledem na okamžitou situaci na silnici by k nehodě určitě došlo. Protože byl ale řidič ve stavu, že nebyl schopen plně ovládat své vozidlo a nemohl mít nad ním plnou kontrolu, způsobil větší škodu na jiných vozidlech. Tedy škodu by sice způsobil, i kdyby nebyl pod vlivem alkoholu, ale byla by jistě menší. Mezi jednáním (jízdou pod vlivem alkoholu a poškozením jiného vozidla) a následkem (výší způsobené škody), existuje příčinný vztah.

¹⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1122, § 122.

1.5 Subjekt - pachatel trestného činu

Pachatelem trestného činu je podle ustanovení § 22 trestního zákoníku osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky skutkové podstaty trestného činu, jeho pokusu nebo přípravy, je-li trestná.

Podle českého trestního zákona může být pachatelem pouze:

- a) **Fyzická osoba**, která je v době činu
- b) Příčetná
- c) Dovršila patnáctý rok věku
- d) Je rozumově a mravně vyspělá, jde-li o mladistvého pachatele provinění
- e) Podle okolností jde o osobu charakterizovanou zvláštními znaky (tzv. konkrétní nebo speciální subjekt)

Podmínky a) až c) musí být splněny **současně**, zbylé dvě podmínky podle okolností konkrétního případu. Jednou ze základních zásad trestního práva hmotného je zásada individuální odpovědnosti fyzických osob za spáchaný čin.¹⁵

S touto zásadou souvisí i zásada odpovědnosti za zavinění. Většinu trestných činů může spáchat kdokoli, avšak u určitých TČ je omezen okruh osob, které se ho mohou dopustit. Hovoříme o TČ, které vyžadují zvláštní vlastnosti pachatele nebo jeho zvláštní postavení či způsobilost (tzv. konkrétní nebo speciální subjekt). Za pachatele se v českém trestním právu výslovně považuje i tzv. *nepřímý pachatel*, který k spáchání trestného činu užije jiné osoby, která je v rukou pachatele tzv. „živým nástrojem“, přičemž taková osoba sama nejedná nebo nejedná zaviněně. Nepřímé pachatelství lze spáchat i úmyslným opomenutím (např. lékař v psychiatrickém ústavu úmyslně opomene zabránit nepřičetné osobě, aby usmrtila poškozeného, kterého nenávidí).¹⁶

Na tomto místě je třeba upozornit na významnou změnu v českém trestním právu, jež se uskutečnila 1. ledna 2012. Tímto dnem byla zavedena do českého právního řádu *kolektivní odpovědnost* zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim č.418/2011 Sb. Až do této doby bylo české trestní právo založeno na *individuální trestní odpovědnosti*, tedy odpovědnosti fyzické osoby za její vlastní jednání. Výše uvedený zákon upravuje podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření, které lze za spáchání stanovených trestných činů uložit. Předpis navazuje na trestní zákoník a trestní řád a bývá proto označován jako „vedlejší smíšený

¹⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. 1. vydání. Praha: Leges, 2009, s. 181

¹⁶ Citace důvodové zprávy k Trestnímu zákoníku

trestní předpis“, jehož typickým znakem je, že stojí *vedle* trestního zákoníku a trestního řádu a obsahuje jak hmotněprávní, tak procesní trestní ustanovení.¹⁷

1.5.1 Příčetnost

Příčetností rozumíme způsobilost být pachatelem trestného činu, pokud závisí na duševních schopnostech pachatele. Příčetnost je podmíněna schopností pachatele chápat význam svého činu pro společnost a ovládat své jednání. Ze zákonné definice je zřejmé, že trestní zákoník nedefinuje pojem příčetnost, ale definuje negativní vymezení, tedy **nepříčetnost**. V § 26 trestního zákoníku se uvádí, že „*kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“ Nepříčetnost je charakterizována dvěma základními složkami, a to neschopností *rozumovou* (neschopnost rozpoznat protiprávnost vlastního jednání) a neschopností *ovládací* (neschopnost ovládat své jednání vůlí). K závěru o nepříčetnosti pachatele stačí důkaz jedné či druhé neschopnosti. Naopak, má-li jít o pachatele příčetného, musí být dány obě uvedené schopnosti kumulativně. Duševní porucha a nedostatek rozpoznávací nebo určovací schopnosti *musí být v době spáchání TČ*.

V § 27 trestního zákoníku je nově uveden pojem **zmenšená příčetnost**. „*Kdo pro duševní poruchu v době spáchání činu měl podstatně sníženou schopnost rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, je zmenšeně příčetný.*“ Oproti nepříčetnosti, ve které je alespoň jedna z obou schopností vyloučena, u zmenšené příčetnosti jsou obě schopnosti pouze výrazně, podstatně, zásadně oslabeny. Na rozdíl od nepříčetnosti, zmenšená příčetnost nemá za následek beztrestnost pachatele, nicméně jedná se o okolnost důležitou z hlediska výměry trestu či uložení ochranného opatření. Otázka nepříčetnosti a zmenšené příčetnosti je otázkou právní, její posouzení náleží orgánům činným v trestním řízení a nutno ji zkoumat vždy konkrétně jen ve vztahu k určitému trestnému činu pachatele. Povaha této otázky vyžaduje, aby její posouzení bylo založeno na odborných znalostech, a proto se posouzení zmenšené příčetnosti neobejde bez psychiatrického znaleckého posudku.¹⁸

1.5.2 Zavinění

Subjektivní stránka trestného činu charakterizuje trestný čin z vnitřního pohledu

¹⁷ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 525-526

¹⁸ JELÍNEK, J. a kol.; *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 46

pachatele, tj. z hlediska jeho psychiky. I u subjektivní stránky se setkáváme se znaky obligatorními a fakultativními. Jediným *obligatorním znakem je zde zavinění*, kdežto mezi ty fakultativní patří motiv, cíl a záměr pachatelova jednání. Zaviněním rozumíme vnitřní (psychický) vztah pachatele ke skutečnostem zakládajícím TČ. Odpovědnost v českém trestním právu je *založena na zavinění* – o TČ může jít jen tehdy, jednal-li pachatel úmyslně nebo z nedbalosti. Zavinění má dvě formy: úmysl a nedbalost. Ustanovení § 15 TrZ popisuje formy úmyslného zavinění, které dělíme podle vztahu pachatelovy vůle k porušení nebo ohrožení zájmu chráněného TrZ na úmysl *přímý* a *nepřímý (eventuální)*. V obou případech si je pachatel vědom toho, že svým činem může způsobit protiprávní následek.¹⁹

Rozdíl mezi oběma druhy úmyslu je v odstupňování *volní složky*. K přímému úmyslu je třeba, aby pachatel chtěl způsobit porušení nebo ohrožení chráněného zájmu a ostatní rozhodující skutečnosti, které zde v době činu nezávisle na vůli pachatele již jsou.

Zavinění rozlišujeme ve formě úmyslu a nedbalosti. Nejdříve se ve svém výkladu zaměřím na úmysl, jenž existuje v níže uvedených dvou formách. Rozdíl mezi oběma druhy úmyslu je v odstupňování *volní složky*. K přímému úmyslu je třeba, aby pachatel chtěl způsobit porušení nebo ohrožení chráněného zájmu a ostatní rozhodující skutečnosti, které zde v době činu nezávisle na vůli pachatele již jsou. **Úmysl tedy dělíme na:**

a. úmysl přímý - pachatel věděl, že způsobem uvedeným v TrZ poruší nebo ohrozí, nebo alespoň může porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, a chtěl takové porušení nebo ohrožení způsobit (§15 písm. a) TrZ). Projev vůle pachatele je zde kladný, protože ve vztahu ke složce vědomostní a volní jednal tak, že věděl a chtěl,

b. úmysl nepřímý - pachatel věděl, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného TZ a pro případ, že je způsobí, s tím byl *srozuměn* (§15 písm. b) TrZ). I zde je projev pachatelovy vůle kladný, neboť ve vztahu ke složce vědomostní a volní jednal tak, že věděl a byl srozuměn, přičemž srozuměním se rozumí i smíření pachatele s tím, že může způsobem uvedeným v trestním zákoně ohrozit nebo porušit chráněný zájem (§15 odst. 2 TrZ). V tomto pojetí je srozuměním vždy pokryta tzv. nepravá lhostejnost, kdy lhostejnost pachatele k tomu, zda následek nastane nebo nenastane, vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma možnostem. Složitější je to u tzv. pravé lhostejnosti, kdy podle dosud zaujímaných názorů zde není ani nejslabší volní vztah pachatele k takovému následku, tedy pachatel není s následkem srozuměn, ale naopak

¹⁹ JELÍNEK, J. a kol.; *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, s.27

spoléhá, byť bez přiměřených důvodů, že k porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem nedojde, a proto tzv. pravá lhotejnost je zařazována do vědomé nedbalosti podle § 16 písm. a) TrZ.

Na rozdíl od zavinění ve formě úmyslu pachatel při zavinění z nedbalosti nechce způsobit následek nebezpečný pro společnost ani s jeho způsobením nesouhlasí (není s ním smířen). Předpokladem zavinění z nedbalosti však je buď vědomost pachatele o možnosti, že trestněprávně relevantní následek způsobí, nebo u něho sice taková vědomost není, ale při zachování potřebné míry opatrnosti pachatel takovou vědomost mít měl a mohl. Nedbalost rozlišujeme na:

a) nedbalost vědomá - pachatel *věděl*, že může porušit nebo ohrozit zájem chráněný tímto zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal, že takové porušení nebo ohrožení nezpůsobí (§16 písm.a) TrZ). Tedy pachatelova vůle je projevena záporně, neboť ve vztahu ke složce vědomostní a volní jednal tak, že sice věděl, že způsobit může, ale nechtěl způsobit a ani nebyl srozuměn,

b) nedbalost nevědomá - pachatel *nevěděl*, že svým jednáním může způsobit porušení nebo ohrožení zájmu chráněného TrZ, ač o tom vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům *vědět měl a mohl* (§16 písm. b) TrZ). Zde dochází k úplné absenci pachatelovy vůle, ve vztahu ke složce vědomostní pachatel jednal tak, že nevěděl, nemohl ani chtít a ani být srozuměn.

Společné pro oba dva druhy nedbalosti je, že chybí složka vůle potud, že pachatel nechce trestněprávně relevantní následek způsobit, ani není srozuměn s tím, že jej způsobí. Ovšem i jednání samo je zde aktem volním. Tak např. řidič vozidla, který na přechodu srazil chodce, uskutečnil svým jednáním svou vůli, konal to, co konat chtěl (jet vozidlem do práce); jeho úmysl se však nevztahoval na smrtelné zranění chodce. Při neexistenci složky volní zákon vymezuje nedbalostní zavinění pomocí složky intelektuální. Při vědomé nedbalosti pachatel o možnosti způsobení relevantního trestněprávního následku ví, při nevědomé nedbalosti o této možnosti ani neví.²⁰

Některé trestné činy budou nadále stíhatelné jen v případě **tzv. hrubé nedbalosti** (§ 16 odst. 2), která *není* zvláštním druhem nedbalosti vedle vědomé a nevědomé nedbalosti, ale jen vyjádřením míry nedbalosti požadované trestním zákonem, a to ať už jde o nedbalost vědomou či nevědomou. Hrubou nedbalostí se rozumí vyšší stupeň intenzity nedbalosti, ať

²⁰ HERZEG, Jiří. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 50

již vědomé či nevědomé, a to na základě přístupu (postoje) pachatele k požadavku náležité opatrnosti, který svědčí o zřejmé bezohlednosti pachatele k zájmům chráněným trestním zákonem. *K trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění*, nestanoví-li TrZ výslovně, že postačí stupeň zavinění z nedbalosti (§ 13 odst. 2 TrZ). Přesto je v textu některých skutkových podstat úmysl vyjádřen přímo. Nicméně pokud není úmysl vyjádřen přímo a skutková podstata neobsahuje formulaci „byť i z nedbalosti“ či „z nedbalosti“, vždy se jedná o úmyslnou formu zavinění. Toto platí u základních skutkových podstat.

2 ZAKOTVENÍ KANONICKO-PRÁVNÍ ÚPRAVY V MORÁLNÍ TELOGII

2.1 Morální teologie a vztah ke kanonickému právu

Theologia moralis je na rozdíl od etiky součástí nadpřirozené teologie. Je tedy součástí vědy o Bohu na základě zjevení. *Morální teologie je částí teologie, pojednávající o nadpřirozené aktivitě člověka, kterou se člověk zaměřuje k poslednímu nadpřirozenému cíli.* Vlastním pramenem je Zjevení; druhým, prvním podřízený pramen, je lidský rozum.²¹ Morální teologie je obor označený dvěma výrazy. Kmenový výraz teologie říká, že jde o obor zabývající se daty, čerpanými ze Zjevení. Data Zjevení zkoumá, přístupná víře, zkoumá teologie, data stvoření, přístupná rozumu, zkoumá filozofie. Přívlastek morální říká, že obor zabývající se údaji Zjevení, které se týkají mravů čili jednání člověka, za které odpovídá, na rozdíl od oborů, které se zabývají lidským poznáním.

Za morální teologii se dnes považuje ten úsek teologie, který pojednává o otázkách lidské etiky; o otázkách, jež se přímo týkají lidského jednání, ale i takovými, které se zabývají předpoklady takového jednání, jako je třeba otázka svědomí nebo zdůvodnění etického nároku. Že teologie nemá morálku pomíjet, vyplývá jak z věci, tak i z faktického biblického původu. Prokazuje se to právě v bibli, jež je rozhodujícím svědectvím příklonu Boha k člověku. Ve Starém i Novém zákoně se běžně hovoří o otázkách a tématech morálky. Výslovně popírá spojení teologie a morálky moderní ateismus, protože teologii jako takovou nepřijímá. Diskuse mezi morálními teology jak má jejich disciplína vypadat, probíhá zhruba 200 let. V minulosti bylo nesporné místo přední místo biblických výpovědí: že jde o morálku zjevením samým Bohem. Bible platila za naprostou autoritu, neboť pro sebepojetí oboru byla nepostradatelná. Avšak při rostoucí sekularizaci společnosti nelze mluvit o etice s lidmi, pro něž je bible knihou jako mnohé jiné. Pod tímto tlakem se vyvinulo nové sebepojetí morální teologie. Je běžně označováno jako koncepce „autonomní morálky“. Etično považuje za lidskou vnitřní zákonitost (autonomie) a člověk k ní má vlastní přístup. Řešení v oblasti morálky se získávají s pomocí rozumu a zkušeností jen o člověku: z reality poměrů a života. Neodvozují se tedy z premis víry. I přes to se v této nové koncepci důsledně trvá na spojení morálky a zjevení, popřípadě víry pod pojmem „integrace“. Etické představy je tak třeba vnášet do světa zjevení a víry, kde dostávají svoji konečnou interpretaci. Tímto pojetím tak usnadňuje rozhovory s nevěřícími,

²¹ BENEŠ, Albert. *Morální teologie*. Praha: Krystal O.P. 1994, s. 15

podporuje dialog s neteologickými vědami a v neposlední řadě poskytuje jednotnou metodu pro celý obsah morální teologie nezávisle na tom, zda se téma v bibli vyskytuje, nebo nikoli.

2.1.1 Vztah morálních a právních norem

Přirozený zákon je diktát praktického rozumu, který není svobodně vypracován lidským zákonodárcem, nýbrž je uložen všem lidem spolu s jejich přirozeností. Je to zákon věčný, vtisknutý do našeho rozumu. Je ve svém principu *vrozený*, kdy člověk snadno při prvních smyslových zkušenostech poznává mravní zásady. Přirozený zákon je univerzální, protože je spojen s lidskou přirozeností, která je ve všech jedincích stejná. Přirozený zákon je *nezměnitelný a nezničitelný*, jako je nezměnitelná a nezničitelná lidská přirozenost. Proto není možná dispens od přirozeného zákona. Úkolem zákonů lidských je naopak aplikovat nejvyšší zásady pro lidské jednání na různé konkrétní případy společenského života. Lidský zákon potvrzuje přirozený zákon a zpřesňuje jej v těch záležitostech, ve kterých povaha věcí sama neurčila, co je nutné. Lidský zákon však *nesmí být v rozporu* s přirozeným zákonem. Pro lidský zákon tak platí tři podmínky:

- 1) shoda s přirozeným zákonem
- 2) sledování obecného dobra
- 3) musí být možný

Lidský zákon zavazuje ve svědomí. Svědomí pomáhá člověku hodnotit konkrétní úkon podle shody či neshody s mravním pravidlem. Svědomí je jistotou, kterou člověk poznává, že tento úkon je špatný nebo dobrý, dovolený nebo zakázaný. Jestliže zákon odporuje zákonu Božím, je nutno zákon odmítnout. Lidský zákon *není a nesmí být neměnitelný* – musí se řídit proměnami ve společnosti. Lidský zákon se dělí na občanský a církevní, podle základních dvou společností, tj. církve a státu. Zákon církevní sleduje duchovní dobro společenství, zatímco občanský, vnější dobro časné.²²

2.1.2 Vztah morální teologie a kanonického práva

V nadcházející části mé práce se budu podrobněji zabývat existencí morální teologie a jejímu sepětí s církevním právem. Pokud jsme v předchozích kapitolách našli jakousi shodu mezi sekulárním a církevním právem, tak v této oblasti se jejich cesty poněkud rozcházejí. Kanonické právo je právem náboženským, což již samo o sobě

²² BENEŠ, Albert. *Morální teologie*. Praha: Krystal O.P., 1994, s. 49-50

naznačuje jeho účel; je osobním právem křesťanů katolické církve, formuje příslušníky této církve v jejich nasměrování k Bohu. Kanonické právo obsahuje nejen právní normy, jejichž autorem je církev, nýbrž obsahuje i právo božské (*ius divinum*). Zde je ovšem nutno podotknout, že i sekulární právo obsahuje normy, které jsou z pohledu církve obsaženy v právu božském (např. ochrana zdraví a života). Normy kanonického práva koexistují v úzkém sepětí s normami křesťanské morálky, a pracují i s neprávními (teologickými, etickými) kategoriemi jako např. víra, svědomí, hřích, úcta atd. S tím souvisí skutečnost, že dodržování kanonického práva nelze přímo vynutit, tedy dodržování norem závisí především na svědomí jeho adresátů. Normy práva, které jsou současně normami morálky, pak v sobě spojují i obojí odpovědnost, právní a morální. V prostředí kanonického práva je zapotřebí brát zřetel na jejich vzájemnou souvislost. Potom je zcela zřejmé, že právní normy, které nejsou přímo vynucovány hrozbou sankce, nemohou být považovány za normy, které není zapotřebí dodržovat. Minimalistický, zákonický přístup by byl v rozporu s podstatou kanonického práva.²³ Nicméně i v psaném českém právu můžeme zaznamenat neurčité právní pojmy jako například: „dobrá víra“, „dobré mravy“, jejichž zapojením do pozitivního práva se sleduje „změkčení“ tvrdosti zákona.

V současnosti existuje Kodex kanonického práva, jež obsahuje nejen normy týkající se práv a povinností, ale také „nabádání“ a „povzbuzování“, které jsou bezpochyby dominantou morální teologie. Proto by měla mezi nimi existovat jakási organická jednota; konec konců, morální teologie určuje mnoho hodnot prosazovaných církevním právem a církevní právo tvoří povinnosti, jež mají dalekosáhlé důsledky v morální teologii. Tudíž oboustranné pochopení a vyvážený vztah by měl být v zájmu obou stran.

Otázka jaký je vztah mezi morální teologií a církevním právem se může zdát snadná. Morální teologie hovoří o ctnosti, mravnosti, kanonické právo obsahuje příkazy a zákazy. Jak tedy mohou být tak dvě různé entity či disciplíny srovnávány? Předně je nemůžeme srovnávat jako dvě odvětví stejné disciplíny. Jejich vzájemný vztah nemůže takto vysvětlen, je tedy nutné zvolit odlišný přístup. Církvi nejsou myšleni pouze teologové a kanonisté či hierarchie sama. Je tím myšlena celá komunita věřících jakožto jedno tělo spojené duchem svatým. Když tato církev jasně vyjádří svoji víru týkající se křesťanského způsobu života a chová se tak, zrodí se morální teologie. Když církev vnímá sama sebe jako organickou komunitu a rozhodne se dodržovat pravidla a tyto se stanou

²³KOLÁŘOVÁ, Marie. Povinnost hledat pravdu a podle ní žít. *Revue církevního práva*. 2012, č. 3, s. 18

závazné pro věřící této církve, zrodí se církevní právo. Avšak pozor ne všechny pravidla jsou zakotvena v CIC. Církevní právo se často chápe jako všechno co je obsaženo v Kodexu kanonického práva, což je ovšem nesprávný úsudek. Existuje zde totiž mnoho dalších kánonů, jež jsou v Kodexu obsažena, které jsou čímkoliv kromě regule, jako například teologické či filosofické postoje či pouhá „nabádání“. Pokud tedy výše zmínění věřící akceptují tento závazek ve svém vědomí a chovají se podle něj, zákon tak nabude viditelných obrysů a formuje společenství. Tudíž se zabýváme třemi rozdílnými momenty v povědomí církve, a to vztahem mezi morální teologií a církevním právem.

V homogenních společnostech dochází k setkávání společných principů, které existují před právem a všeobecně se akceptují. Jedná se nejen o roli rodiny, ale i také například roli církve. Z křesťanského myšlenkového bohatství přijímala svou orientaci celá společnost, zejména v Evropě to bylo především křesťanství, které definovalo, co je možné nahlížet jako přirozenoprávní. V moderních společnostech se naopak nachází řada podskupin, jejichž oblasti vlivu se téměř neprotínají, a tak žádné z jeho individuí nemůže determinovat své jednání. Důsledkem této inkompatibility byla formace právněpozitivistických škol, jež tvořily své vlastní teorie. Říkají, že není možné formulovat předpozitivně právní kritéria platné pro všechny členy společnosti. Zákon je tak pro ně jen příkazem suveréna s pohružkou něčeho zlého. Společnost se stala pluralitní, a proto ze strany sociologie byly vyloučeny univerzální platné normy. Přirozené právo představuje v kontextu moderních společností nárok, aby dalo odpověď na otázku, co je dobré a zlé, správné a nesprávné. Teologicky viděno má člověk podle Tomáše Akvinského jedinečný podíl na božské prozřetelnosti a tím na „věčném zákonu“. Jádrem mravního soudu či soudu svědomí je převedení nejvyšší praktické věty „bonum faciendum malum vitandum – dobro je nutné činit, zlu se vyvarovat“ do dějinné skutečnosti jednání. K legitimizaci svého pozitivního práva potřebuje každá společnost reflexi etických základů, které jsou pro ni nosné.

2.1.3 Normy právní versus morální - jejich vzájemné napětí

Z pohledu křesťanské morálky vybízející k maximu dobrého jednání je možné zaznamenat určité vnitřní napětí mezi těmito otevřenými normami výzvy a zněním norem, které jsou opatřeny sankcí. S ohledem na jejich přímou vymahatelnost jsou vyjádřeny v podobě, která zákonodárce považuje za minimální a jejichž porušení, resp. nesplnění musí opatřit sankcí, a to proto, aby kromě sjednání nápravy, ochránil ostatní křesťany i celé

společnosti od vzniku závažných škod. Toto napětí bylo také zdrojem diskuzí o smyslu a významu kanonického práva pro církve, kdy se u křesťanů spíše předpokládá jejich úsilí o svatost celého života, nejen splnění některých jednotlivých požadavků. Po období diskuzí o smyslu a významu kanonického práva jako takového převládlo jednoznačné přesvědčení o důležitosti a významu nové kodifikace.

Ty právní normy, které jsou současně i normami morálky, se neobejdou bez určitého napětí mezi minimalismem typickým pro právo a maximou, ke které povolává morálka, a to zvláště ve sféře kanonického práva. Autorka poukazuje na ne úplně šťastné uspořádání kodexu, ve kterém chybí zvláštní úprava vyhrazená ústavním normám, která byla odmítnuta s poukazem na jejich nepotřebnost vzhledem k existenci Písma, tradice a možná i z obavy připodobnění se civilním kodifikacím. Debaty o podstatě kanonického práva jsou stále aktuální, přičemž za principiální názorový střet lze označit spor o otázku, zda je kanonické právo disciplínou právní nebo teologickou. Normy vyjadřující nejdůležitější principy jsou těmi ukazateli, které umožňují interpretovat význam a smysl ostatních norem. Usnadňují pochopit váhu jednotlivých norem a vzájemné souvislosti. Věřoučné, pastorační a právní aspekty jsou od sebe neoddělitelné, jejich společným základem je pravda obsažena ve Zjevení. Hledání toho, co je spravedlivé, je nerozlučitelně spojeno s pravdou Božího slova. Právě tyto souvislosti je nutné mít na zřeteli při interpretaci a aplikaci práva. Z uložené právní povinnosti současně vyplývá odpovědnost za její splnění a též následky vyvolané jejím nesplněním.²⁴

2.2 Lidský úkon

2.2.1 „Úkon člověka“ vs. „úkon lidský“

Jak víme z vlastní zkušenosti, nejsme pány některých svých skutků. Rádi bychom potlačili zívnutí nebo nechceme usnout za volantem. Pouze úkony vycházející z vůle jsou specificky lidské.²⁵ V takovém případě mluvíme o „úkonech člověka“ (*actus hominis*). Úkon člověka je úkon nedobrovolný a je-li nám přičítán, pak neprávem. Konáme však také řadu skutků, o kterých ze zkušenosti víme, že jsme jejich pány, že je konáme dobrovolně; kdybychom nechtěli, konat bychom nemuseli. Například na silnici s vědomím rizika předjíždíme, i když vidíme, že situace je pro nás nepřehledná. Jsme tedy pány riskantního manévru, úkon je dobrovolný, plným právem za něj neseme odpovědnost. V takovém

²⁴ KOLÁŘOVÁ, Marie. Povinnost hledat pravdu a podle ní žít. *Revue církevního práva*. 2012, č. 3, s. 17-25

²⁵ BENEŠ, Albert. *Morální teologie*. Praha: Krystal O. P., 1994, s. 21

případě mluvíme o „úkonu lidském“ (*actus humanus*). Úkon lidský je tedy čin, pro který se svobodně rozhodnu, jehož jsem pánem, který je dobrovolně vykonán.²⁶

2.2.1 Elementy lidského úkonu

Poznání jako první vnitřní zdroj lidského úkonu se týká:

- *Obsahu činu* (konám tuto činnost);
- *Svobodného přístupu* k jednání (mohu jednat, ale nemusím, mohl bych také nejednat);
- *Mravní jakosti* jednání (mohu jednat tak i onak, ale mám jednat tak, a ne onak).

Poznání se týká především obsahu zamýšleného jednání. Máme zkušenost, že dělají-li dva totéž, není to totéž. Tato zkušenost nás nutí nevidět lidský úkon jako něco jednoduchého, ale jako něco, co je složeno z prvků. Tyto jednotlivé prvky ovlivňují mravnost úkonu, tj. proměnlivost jejich obsahu z hlediska mravní kvalifikace.

Při rozboru lidského úkonu poznáváme nejprve, k čemu naše jednání svou podstatou směřuje, co je jeho bezprostředním předmětem nebo cílem. Prvním pramenem mravnosti je předmět čili objekt jednání. Mezi druhé prameny patří řada okolností, z nichž nejdůležitější a zároveň nejvýznačnějším z nich je cíl, kterým svým jednáním sledujeme. Jsou tedy tři prameny mravnosti: *předmět, okolnosti a cíl*. Tak například v negativní oblasti je význam okolností patrný na tom, že ovlivňuje druh hříchu (krádež-svatokrádež) a jeho závažnost (velká-malá škoda). Mezi prameny mravnosti je zvláštní pozornost věnována cíli, který může dát dobrému předmětu (poskytnutí peněz) mravnost dobrou (z lásky k bližnímu) nebo zlou (ukázat se před lidmi). Dobrý cíl nemůže dát zlému předmětu (podvod) mravnost dobrou (podpora chudých), cíl jednání tedy neočišťuje zlý předmět a účel nesvětí prostředky.²⁷

Může se však stát, že určitý úkon jsme donuceni vykonat, a to proti naší vůli. Proti vůli jest:

- **násilí** (*violentia*)- síla a nucení, které přichází zvenčí
- **strach** (*metus*)- zmátek duše v přítomnosti hrozícího a obávaného zla. Strach umenšuje dobrovolnost a způsobí, že člověk učiní, co by jinak nechtěl
- **žádostivost** (*concupiscentia*)- ta dává dobrovolnému tíhnutí určitou intenzitu

²⁶ SKOBLÍK, Jiří. *Přehled křesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 1997, s. 17, 18.

²⁷ SKOBLÍK, Jiří. *Přehled křesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 1997, s. 59, 60.

- **nevědomost** (*ignorantka*) - nepřítomnost vědomosti, která by v subjektu normálně měla být. Rozlišujeme nevědomost nepřekonatelnou pocházející z neschopnosti subjektu; překonatelnou; hrubou, jež je výsledkem lenosti.²⁸

2.3 Shrnutí

Morální teologie *představuje prioritu* tváří v tvář kanonickému právu. Tato priorita se projevuje v několika způsobech: 1) ve stanovení mravních hodnot, 2) stanovení parametrů pro tvorbu práva všeobecně 3) ve tvoření pravidel pro konkrétní instituce

Pojďme si blíže rozebrat jednotlivé důvody převahy morální teologie. Za prvé morální teologie si klade za cíl vědomosti, zatímco kanonické právo rozhodování a chování. Právní normy tedy musí porozuměním navazovat na morální teologii. Za druhé, právní normy v křesťanském společenství *nemohou a ani nesmí* fungovat nezávisle. Právě naopak musí být součástí teologického života společenství. V církvi, shromáždění věřících, lásky a mravnost dává smysl a účel každé právní normě. To implikuje zejména to, že morální teologie hraje rozhodující roli tváří v tvář církevnímu právu. Vymezuje kritéria pro zákonodárce, říká jim, jak daleko ještě mohou zajít a jak kam už ne. A za třetí morální teologie musí hrát roli jakéhosi návodce ve vytváření a aplikaci zákona, jelikož z úhlu pohledu morální teologie zákonodárce není nadán suverenitou.

Praktickým důsledkem toho všeho je vznik Kodexu kanonického práva, jež obsahuje právní normy týkající se práv a povinností, ale i „nabádání“, povzbuzování, které patří do oblasti morální teologie. Vydání kodexu práva neznamena, že jeho normy mají nahradit víru, milost, charismata nebo lásku, ale tu skutečnost, že je nutno přijmout nástroj pro zachování náležitého pořádku jak v životě jednotlivců i společenství, tak v činnosti církve. ²⁹Nepředstavuje tedy pouhý kodex práv a povinností, ale vnímejme ho i jakýsi návod ke křesťanské životní cestě nebádající věřící k jednotě se společenstvím.

Pokud vše shrneme, zjistíme, že nejdůležitější vztah mezi morální teologií a kanonickým právem spočívá v tom, že každá část zákona v církvi musí sloužit mravním hodnotám. Není zde prostoru pro formalitu či zákonnost: nezachovávají totiž mravní hodnoty. Dále, kde je možné, věřící musí být vedeni do bodu, kde mohou spatřit mravní hodnoty, jež hodlá právo převzít, takže oni jej mohou svobodně a moudře zrealizovat. Potom poslušnost zákona bude morálním činem v tom nejlepším slova smyslu na světě, neboť bude činem poslušnosti v zářivém rozkazu svědomí.

²⁸ BENEŠ, Albert. *Morální teologie*. Praha: Krystal O. P., 1994, s. 23

²⁹ KOLÁŘOVÁ, Marie. Povinnost hledat pravdu a podle ní žít. *Revue církevního práva*. 2012, č. 3, s. 19

V evropských společnostech patří k rozhodujícím institucím, které přispěly a přispívají k vytváření platného étosu, křesťanské církve. Ať se nám to líbí či ne stále představují určitý výkladový horizont a morální autoritu. Etika kritéria pro legitimitu právního řádu a poukazuje na principy a materiální normy ležící před pozitivním právem. Etické odvolání se na přirozenoprávní myšlení tak podporuje humánní řád ve společnosti a toleranci a je synonymem úcty k základním právům každému z jejich členů.³⁰

V současné době je účinný Kodex kanonického práva, jež obsahuje nejen normy týkající se práv a povinností, ale také nabádání a povzbuzování, které jsou bezpochyby dominantou morální teologie. Proto by měla mezi nimi existovat jakási organická jednota; konec konců, morální teologie určuje mnoho hodnot prosazovaných církevním právem a církevní právo tvoří povinnosti, jež mají dalekosáhlé důsledky v morální teologii. Tudíž oboustranné pochopení a vyvážený vztah by měl být v zájmu obou stran.³¹

Můžeme tedy směle shrnout, že morální teologie *zaujímá prvotní pozici v kanonickém právu*. Tato priorita se projevuje zejména ve stanovení mravních hodnot, stanovení parametrů pro tvorbu práva všeobecně či vedení tvorby práva pro konkrétní instituce.

³⁰ RETHMAN, Albert-Peter. Právo a morálka Zamyšlení nad jejich sporným vztahem. *Salve*, 2005, č. 4, s. 96

³¹ ÖRSY, L. *Theology and Canon Law: New Horizont for Legislative and Interpretation*. Minnesota: A Michael Glazier book, 1992, s. 119-120

3 TRESTNÍ ODPOVĚDNOST V PRÁVU ZÁPADNÍ KATOLICKÉ CÍRKVE (CIC)

Po krátkém exkurzu úpravy trestní odpovědnosti v právu sekulárním se můžeme konečně zaměřit na trestní normy v právu církevním. Možná je tato skutečnost pro mnohé překvapující, nicméně i právo kanonické disponuje oprávněním vynucovat žádoucí chování adresátů právních norem za pomoci hrozby sankce (trestu). Trestní zákon na úrovni obecného práva je zastoupen celou šestou a sedmou knihou Kodexu, členící se, jak je běžné i v sekulárním právu, na část obecnou a zvláštní. Církev má „vrozené a vlastní právo trestat věřící“, kteří spáchali zločin. K uložení trestu se přistupuje až jako k nejzazší možnosti, tedy jakési „ultima ratio“, nastupující jen v případě nejzávažnějších protiprávních jednání. Viz Kán. 1317 – Tresty se stanovují jen v té míře, v jaké jsou opravdu nutné k lepšímu zachování církevní kázně. Místním zákonem se však nesmí stanovit propuštění z duchovenského stavu. Kán. 1318 – Tresty, které nastupují bez rozhodnutí představeného, stanoví zákonodárce jen za některé úmyslné zločiny, které buď mohou působit závažnější pohoršení, nebo nemohou být účinně postihovány tresty, které jsou účinné až po odsuzujícím rozhodnutí; avšak nápravné tresty, hlavně exkomunikaci, stanoví s největší rozvahou pouze za závažnější zločiny.

Zde si dovoluji zmínit, že český překlad CIC/1983 užívá termín „zločin“, zatímco TrZ užívá výraz „trestný čin“ – je to překladová záležitost, neboť oficiální latinské znění CIC/1983 zná jediný výraz „delictum“, a tento latinský výraz lze přeložit jak „zločin“, tak „trestný čin“; v návaznosti na současnou dikci TrZ je třeba v překladu trestních norem katolické církve preferovat výraz „trestný čin“. Stejně jako ve světském trestním právu i v případě uložení trestů dává kodex široké možnosti jejich prominutí, tzv. agraciace odsouzeného. V kanonickém trestním právu právě zásada kanonické umírněnosti vystupuje do popředí výrazněji než v jiných odvětvích kanonického práva. Uložení sankce za spáchaný trestný čin plně odpovídá duchovnímu poslání církve. Jde o zbraňování v konání některých náboženských úkonů nebo o tresty pracovníkáženské. Podstatou odpovědnosti je dále její osobní charakter, odpovědný je vždy konkrétní adresát právní normy. Kanonické právo vymezuje podmínky, za kterých je možné se zprostit odpovědnosti, případně přihlédnout ke zmírňujícím okolnostem. Kromě tohoto individuálního rozměru odpovědnosti jedince nabývá v církvi odpovědnost druhý rozměr, kterým je odpovědnost jednotlivce jako člena společenství církve. Nejedná se o dvě různé odpovědnosti, ale fakt, že křesťan nemůže rozdělit sféru, kdy jedná jako křesťan a kdy jako člověk, který není členem církve. Právo

se svým minimalistickým přístupem, nemůže postihnout sankcí jednání, která svým obsahem narušují hlásání božího poselství spásy, ale současně nedosahují takové závažnosti, aby podléhala církevnímu trestu. Církev se brání církevními tresty jen proti těm nejzávažnějším činům, jako jsou činy páchané proti víře, kterým je odpad od víry, hereze a schizma, podobně proti i dalším činům, které zásadním způsobem narušují společenství církve. Neznamena to však, že ten kdo se nedopouští těchto činů, se nemusí starat o svůj křesťanský život, kterým má vydávat svědectví o Kristu. Společenství církve by bylo vážně narušeno, pokud by zůstávalo bez reakce za strany církevní autority závažné jednání odporující nauce církve a jejímu mravnímu učení.³² Církev plně uznává autonomii trestního práva sekulárního, jehož existenci považuje za nutnou a potřebnou, avšak zejména v právu trestním, které je značně odlišné od světského, se jedná v církvi spíše o doplnění světského trestu v oblasti duchovní. Uložení kanonické trestní sankce nezabavuje odpovědnosti dané osobou trest stanovený sekulárním právem přijmout a odpykat si ho. Stejně jako v právu sekulárním, tak i v právu kanonickém se trestní právo hmotné člení na část obecnou a zvláštní.

Obecná část obsahuje ustanovení společná zásadně pro všechny trestné činy. Zakotvuje např. trestní příkaz, podmínky trestní odpovědnosti, formy trestné činnosti a pravidla pro ukládání trestů. Zvláštní část naopak upravuje skutkové podstaty jednotlivých trestných činů. Zde je typické, že jsou zde uvedeny převážně skutkové podstaty, jejichž naplněním je narušován život církve v širokém slova smyslu. Kanonické právo postihuje jen ta nejzávažnější škodlivá jednání, tj. zločiny proti lidskému životu a svobodě ve stati VI. Zde se předpokládá, že sekulární trestněprávní normy ostatní práva a zájmy jednotlivců i věřících skupin chrání dostatečně účinně.

V oblasti účinnosti (časové působnosti) vykazuje církevní trestní právo podobnost se světským, a to v přípustnosti retroaktivity (zpětné účinnosti); ta je však stanovena pouze ve prospěch viníka. Jedná se o případy, kdy trestní zákon byl změněn či zrušen v době po spáchání trestného činu; v případě zrušení zákona zaniká trestnost činu či uložený trest, v případě změny zákona se použije zákona, který je pro pachatele příznivější. Jinak v případech trestní odpovědnosti i trestů platí striktní zákaz retroaktivity přísnější normy, tedy vyjádřením zásady „nullum crimen sine lege praevia, nulla poena sine lege praevia“.

³² KOLÁŘOVÁ, Marie. Povinnost hledat pravdu a podle ní žít. *Revue církevního práva*. 2012, č. 3, s. 18

3.1 Podmínky trestní odpovědnosti v kanonickém právu

Kánony obsažené v CIC nemají pouze informativní nebo povzbuzující úlohu, ale jejich sdělení je podle povahy každého jednotlivého kánonu zavazující, tj. buď něco přikazuje, nebo zakazuje, nebo dovoluje, či stanoví podmínky pro určitou činnost. Kanonické-právní-normy vyžadují svou povahou, aby byly zachovány. Kanonické normy jsou vydávány s cílem stanovit spravedlivý rámec vztahů mezi jednotlivci a mezi společenstvími i pravidla spravedlivých vztahů mezi jednotlivci a církevními úřady. Při zachovávání kanonických norem však mohou jednotlivci tutéž činnost vykonávat s různým postojem, který lze identifikovat jak v běžném jednání jednotlivců, tak i v rozhodování a jednání autorit, kněží a biskupů zastávajících církevní úřady s mocí zákonodárnou, výkonnou či soudní.³³

3.1.1 Pojem trestného činu v kanonickém právu

Podstatu trestného činu se dozvídáme z ustanovení kán. 1321. Trestným činem se rozumí vnější porušení zákona nebo příkazu, které je *těžce přičitatelné*, (tj. zaviněné) z důvodu zlého úmyslu nebo nedbalosti. Z uvedeného vyplývá, že základem trestní odpovědnosti je **protiprávnost** činu. Nejde přitom o porušení jakéhokoli zákona, nýbrž jen toho, který je opatřen sankcí, a to **trestní sankcí**. Podmínka protiprávnosti přitom není v zákoně přímo uvedena, ale musíme ji jako podmínku předpokládat, například jednání v nutné obraně není protiprávní. Na rozdíl od dřívějšího CIC 1917, současný zákon nedefinuje trestný čin ve smyslu církevního práva. Z tohoto důvodu musíme hledat objasnění, kdo je tedy trestně odpovědný dle církevního práva v kánonu 1321, jež taxativně uvádí osoby podléhající trestům. Obecně řečeno současný Kodex nedefinuje pojmy, neboť to je práce právní vědy a nikoli zákonodárců, což může mít za důsledek mnoho terminologických nepřesností a nevyjasněností. Nutno podotknout, že dříve byla lépe naplněna podstata zásady *nullum crimen sine lege* v kán. 2195 § 1 CIC/1917, který stanovil: „Trestným činem se ve smyslu církevního práva rozumí vnější a mravně přičitatelné porušení zákona, v němž je připojena aspoň neurčitá kanonická sankce.“ Můžeme říci, že i CIC/1983 tento princip zachovává, jak to vyplývá z kán. 1399 na konci hmotněprávní trestní úpravy, kde se stanoví: „Kromě případů stanovených v tomto nebo

³³ KAŠNÝ, Jiří. Odpovědnost křesťanů a kanonické právo. *Universum*, 2013, č. 4, s. 36

jiných zákonech může být vnější porušení božího nebo kanonického zákona postihováno spravedlivým trestem jen tehdy...“, tj. v žádném jiném případě.³⁴

Z uvedeného vyplývá, že základem trestní odpovědnosti v sobě zahrnuje tři prvky:

- a) Vnější porušení zákona nebo příkazu
- b) Odpovědnost, jež má původ primárně v úmyslném porušení zákona či příkazu či druhotně v zaviněné nedbalosti a nakonec
- c) To vše je podmíněno hrozbou trestem stanoveným na základě zákona³⁵

3.2 Skutková podstata TČ v CIC

Skutkovou podstatou se rozumí souhrn znaků, které charakterizují lidské protiprávní jednání a výsledek. Stejně jako v právu sekulárním i v církevním obsahuje skutková podstata čtyři obligatorní znaky, a to: subjekt, subjektivní stránka, objekt, objektivní stránka. Pokud chybí jen jediný znak, nemůže ani vzniknout trestněprávní odpovědnost. I zde se mohou a nemusí objevit fakultativní znaky skutkové podstaty (motiv, doba, místo atd.) Pojem, stejně tak jako fakultativní a obligatorní znaky skutkové podstaty, jsem podrobněji rozebrala u kapitoly zabývající se skutkovou podstatou TČ v českém trestním právu, proto odkazuji na výše uvedenou kapitolu.

3.2.1 Zavinění

Subjektivní stránka trestného činu je již zmíněným obligatorním znakem skutkové podstaty TČ vyjadřujícím zavinění. Kanonické právo rozlišuje pouze vědomou nedbalost (kán. 1326 § 1 odst. 3) a nevědomost hrubou, resp. chtěnou (kán. 1325 a další). Podle kán. 1321 § 2 je trestně odpovědný jen ten, kdo zákon či příkaz porušil úmyslně (dolózně). Trestněprávní odpovědnost nedbalostní (kulpózní) jednání by musela být v zákoně či příkazu výslovně uvedena. Zvláštní část šesté knihy zná jedinou takovou skutkovou podstatu, a to v kán. 1389 § 2. Kán. 1321 § 3 pak stanoví vyvratitelnou právní domněnku, že při vnějším porušení, tedy trestního zákona či příkazu, se přičetnost či „přičitatelnost“ (imputabilitas) předpokládá, pokud není zřejmé něco jiného, což však neznamená průlom do principu presumpce nevin, nejedná se zde o předpoklad viny, nýbrž **zavinění** na straně

³⁴ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 325

³⁵ JAMES A. CORIDEN. *The Code of Canon Law a Text and Commentary*. New York: Paulist Press. s. 901, kán. 1321.

subjektu. CIC 1917 v kán. 2200 § 2 mluvil jasně o presumpci úmyslu. Jinou součástí subjektivní stránky trestného činu je motiv čili pohnutka. Např. u TČ úplatkářství podle kán. 1386 je obligatorním znakem.

Významnými pojmy jsou zde úmysl (*dolus*) a nedbalost (*culpa*). CIC 1917 vázal přičitatelnost TČ jednak na zlý úmysl pachatele, jednak i na jeho nedbalost, která mohla spočívat buď v neznalosti porušeného zákona, nebo v opomenutí povinné péče. Kán. 1321 § 2 však vágně opisuje kulpózní zavinění jen jako opominutí povinné péče.³⁶ Avšak současný CIC stanovuje, že obvykle úmysl nebo promyšlený záměr porušit zákon, je nezbytný pro trestní odpovědnost. Nedbalostní trestný čin obvykle nepředstavuje základ trestní odpovědnosti viz kán. 1321 § 2. Nadto i v odborných diskuzích dochází ke shodě, že *culpa* rovněž znamená chybný úsudek, že zmírňující okolnosti jsou ověřeny ve spojení s domnělým zločinem stejně tak jako hrubá nedbalost, která má za následek porušení zákona či příkazu. Dřívější CIC 1917 obsahoval vyvratitelnou domněnku, že pokud se někdo dopustí vnějšího porušení zákona, *dolus*, čili úmyslné porušení zákona bylo tímto prokázáno. V komentovaném ustanovení stojí, že nynější zrevidovaný CIC je víceméně v hodnocení trestní odpovědnosti ambivalentní. Současný CIC v § 3 říká, že při vnějším porušení zákona se přičetnost předpokládá, pokud není zřejmé něco jiného. To může budit zdání presumpce viny či zlého úmyslu, kdy zákon umisťuje do určité míry důkazní břemeno i na podezřelého, který bude muset dokázat svoji nevinu. Touto problematikou se však podrobněji zabývám v kapitole Problematika obecné normy aneb presumpce nevinu.³⁷

3.2.2 Objekt trestného činu

Objektem trestného činu rozumíme i zde zájem chráněný zákonem. Obecným objektem každého TČ v kanonickém právu je však dobro církve. Skupinovým či druhovým objektem je určitý vymezený okruh zájmů, jenž je právem chráněn. Skupinový objekt je základním klasifikačním kritériem TČ ve zvláštní části kanonického hmotného práva trestního. Individuálním objektem TČ je konkrétní právem chráněný zájem vyjádřený právní skutkovou podstatou toho kterého TČ.

³⁶ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 326

³⁷ JAMES A. CORIDEN. *The Code of Canon Law a Text and Commentary*. New York: Paulist Press, 1986, s. 902

3.3 Objektivní stránka trestného činu v CIC

Objektivní stránka TČ vyjadřuje jednání pachatele ve vztahu k následku. To vyplývá ostatně z kán. 1321 § 1, podmínkou trestní odpovědnosti je vždy **vnější** protiprávní jednání (omisivní či komisivní) Skutkovou podstatu TČ nemůže založit pouze vnitřní, navenek neprojevené porušení trestněprávní normy, kdo například odpadne od víry „vnitřně“, aniž tuto apostazi navenek dává na vědomí, nemůže být trestně odpovědný.

3.4 Subjekt - pachatel trestného činu v CIC

Subjekt TČ , tedy fyzická osoba, která má deliktní způsobilost, je vymezena negativně v kán. 1322 formou nevyvratitelné právní domněnky: „Za nezpůsobilého k zločinu se považuje ten, kdo je trvale zbaven užívání rozumu, i když se jevil jako zdravý v době, kdy porušil zákon nebo příkaz.“ Jde o případy habituální (trvalé) amence v širším slova smyslu (nepříčetnosti, nepřičitatelnosti). Tento kánon a následujících pět kánonů stanovuje různé aspekty osobní odpovědnosti (přičitatelnosti) za spáchaný zločin. Kán. 1322 se zabývá nejradikálnější situací – nepřičetností: „ Za nezpůsobilého k zločinu se považuje ten, kdo je trvale zbaven užívání rozumu, i když se jevil jako zdravý v době, kdy porušil zákon nebo příkaz.“ Z uvedeného vyplývá, že osoba se považuje nezpůsobilou spáchat zločin, přesto, že jeho či její chování se jevilo zcela v normálu během porušení zákona či příkazu.

Jedná se o tzv. „*circumstantiae eximentes*“ uvedené v kán. 1322, jenž vyjmenovává různé druhy pachatelů, kteří nesplňují podmínky trestní odpovědnosti, ať už pro nedostatek věku, omyl či krajní nouzi. Většina vyjmenovaných faktorů se shodují s CIC 1917, např. nezaviněná neznalost zákona či příkazu. Neznalost znamená nedostatek znalostí, povědomí o určité záležitosti, omyl se rovněž vztahuje k mylnému úsudku týkající se konkrétní věci. Na roveň nevědomosti se klade nepozornost a omyl. Výrazem kanonické umírněnosti je zde tedy průlom do zásady „*ignorantia iuris non excusat*“, je-li ovšem tato ignorace pachatelem nezaviněná. Dále pokud jednal pod vlivem fyzického násilí nebo nepředvídatelné resp. neodvratitelné náhody. Zatímco předchozí vyjmenované okolnosti vylučující protiprávnost v zásadě jen jinými slovy kopírují CIC 1917, stojí zde za zmínku kritérium deliktní nezpůsobilosti z důvodu nedostatku věku, který v českém trestním právu činí patnáct let. V CIC 1983 je ten, který nedovrší šestnáctý rok věku je zcela trestně neodpovědný. Nový CIC je bezpochyby v tomto ohledu příznivější než CIC 1917, který uváděl, že nezletilost nevylučuje, ale pouze zmírňuje trestnost; už dřívější CIC také

potvrzoval, že tito nezletilí jsou vyjmuti z trestů latae sententiae. A nakonec rovněž není trestně odpovědný ten, kdo porušil zákon nebo příkaz donucen vážným strachem (alespoň relativně vážného), či z důvodu zákonné obrany sebe nebo jiného, při zachování náležité přiměřenosti.

U řady trestných činů se vyžaduje zvláštní postavení pachatele, tzv. *speciální subjekt*, s nímž se setkáváme i v sekulárním trestním právu. Jedná se o ty trestné činy, které vyžadují zvláštní postavení pachatele. V kanonickém právu můžeme nalézt trestný čin vyžadující speciální subjekt podle kán. 1378 § 1 *absolutio complicitis*, tento může spáchat jen kněz a biskup.

4 TRESTNÍ ODPOVĚDNOST V PRÁVU VÝCHODNÍCH KATOLICKÝCH CÍRKVÍ (CCEO)

Katolickou církev lze rovněž dělit na církve západního čili latinského obřadu, v jejímž čele stojí římský biskup, a na církve východní (orientální), skládající se z většího počtu církví, v jejichž čele stojí papeži podřízení patriarchové nebo metropolité či arcibiskupové. Západní církve je však jen jedna, kdežto na východě je 21 církví pěti různých obřadů. Původně každá měla svůj samostatný právní systém, dnes již právní systém každé z nich pojí společný kodex. V 70. letech byla papežem Pavlem VI. ustavena zvláštní komise, která pracovala na zvláštním Codexu Iuris Canonici Orientalis: CICO. V roce 1990 byl kodex východní církve dokončen a slavnostně vyhlášen při zasedání biskupského synody v Římě. Název byl však oproti původnímu pozměněn a zní takto: „Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium“, ve zkratce CCEO. Účinnost se datuje od 1.10. 1991.

4.1 Podmínky trestní odpovědnosti v CCEO

Trestní právo zaujímá v CCEO titul XXVII., kán. 1401-1467, celkem tedy 67 kánonů. CIC má 89 kánonů, ovšem CIC 1917 mělo ještě 219 kánonů. Oba kodexy (CCEO a CIC) jsou v pojetí trestního práva dost odlišné. U CCEO je zapotřebí začít od úvodního kánonu 1401, který je zásadní pro celý titul o trestních sankcích.

Kán. 1401: *„Když Bůh používá všech způsobů, aby přivedl zpět zbloudilé ovce, ti, kteří od něho přijali moc svazovat a rozsvazovat, ať přinášejí vhodný lék na nemoc těch, kteří se provinili, je usvědčují, prosí a zapřísahají a se vši trpělivostí a moudrostí přísně vybízejí a případně ukládají tresty, aby se rány způsobené proviněním hojily tak, že provinilí se neženou do propasti zoufalství a současně neuvolní zábrany k nevázanému životu a k pohrdání zákonem“.*

Vidíme, že se zde jedná o teologicky hutný text, který se ze západního pohledu může jevit jako norma technicky vzato nikoli právní. Shrnuje biblickou a patristickou nauku o trestání, nauku zásadně pastorační, která se spíše než na delikt jako takový zaměřuje na toho, kdo má povinnost uložit pokání/trest, a pak na samotného hříšníka/delikventa a následky hříchu/deliktu pro něho a pro církevní komunitu. Tedy v centru pozornosti není

podstata deliktu/provinění, ale jeho důsledek a náprava. Trest je až na posledním místě, jako poslední způsob nápravy, a je léčebný, tedy jeho cílem je náprava viníka.³⁸

Odpovídající kánon CIC nemá. V úvodním kánonu 1311 VI. knihy o trestech se pouze říká, že církev má vrozené a vlastní právo trestat věřící, kteří spáchali zločin. Chybí zde zcela pastorační aspekt. Cíl trestu stanoví CIC v kánonu 1341: je to náprava pohoršení, obnova spravedlnosti a náprava viníka. Náprava viníka tedy není hlavním cílem trestu (jako v CCEO), ale až cílem třetím. Stejně jako v CCEO je i v CIC trest *ultima ratio*: má být uložen jedině tehdy, když se mine účinkem napomenutí, důtka či jiná cesta pastorační péče (kán. 1341).

4.2 Odlišnosti v úpravě trestní odpovědnosti v CCEO oproti CIC

4.2.1 Zásada přísné zákonnosti (legality) v CCEO

Východní trestní právo se přísně drží zásady „*nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*“ (není zločinu bez zákona, není trestu bez zákona), proto v CCEO není norma typu kán. 1399 CIC: „*Kromě případů stanovených v tomto nebo jiných zákonech může být vnější porušení božího nebo kanonického zákona postihováno spravedlivým trestem pouze tehdy, jestliže závažnost zvláštního porušení vyžaduje trest a je naléhavá nutnost předejít nebo napravit pohoršení*“. CCEO kán. 1402 § 1 pak výslovně říká, že církevní tresty uvedené v kánonech 1468 až 1482 může uložit pouze příslušný trestní soud stanovený právem.

Se zásadou legality souvisí i zákaz nedovolené analogie zákona (CIC kán. 19, CCEO kán. 1501). CCEO kán. 1404 § 2 tedy stanoví: „*Není dovoleno přenášet trest z osoby na osobu nebo z případu na případ, i když je k tomu důvod, případně velmi závažný*“.

³⁸ DVOŘÁČEK, Jiří. *Úvod do východního církevního práva*. s. 58

4.2.2 Odlišný subjekt trestů v CCEO a CIC

Subjekt trestů v CCEO	Subjekt trestů v CIC
dovršil 14 let	dovršil 16 let
porušil trestní zákon nebo trestní příkaz	zevně porušil zákon či trestní příkaz
jednal v úmyslu, nebo z hrubé nedbalosti opomenul povinnou péči, nebo z hrubé nedbalosti ignoroval zákon nebo příkaz	jehož čin je těžce přičitatelný z důvodu úmyslu nebo nedbalosti
	není však trestán za čin neúmyslný, pokud zákon nestanoví jinak

Podle CCEO trestům podléhá jen ten, kdo:

- dovršil 14 let, kán. 1413 § 1;
- zevně porušil zákon či trestní příkaz;
- jehož čin je těžce přičitatelný z důvodu úmyslu nebo nedbalosti;
- není však trestán za čin neúmyslný, pokud zákon nestanoví jinak.

Jak vidno, CCEO se vyhýbá termínu „přičitatelnost“, který dělá interpretační problémy. Pak CCEO přímo stanoví, že kdo podléhá zákonu či příkazu, podléhá i k nim se přimykajícím trestům (kán. 1412 § 1). To CIC takto obecně neříká (tedy *lacuna legis!*), pouze tak stanoví u jednotlivých skutkových podstat.³⁹

³⁹ DVOŘÁČEK, Jiří. *Úvod do východního církevního práva*. s. 59

5 HLAVNÍ ODLIŠNOSTI V ÚPRAVĚ TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI V KANONICKÉM A SEKULÁRNÍM TRESTNÍM PRÁVU

Nyní po stručné analýze jak světského, tak sekulárního trestního práva se můžeme zabývat konečně samotnou komparací a hledání zásadních rozdílů mezi těmito dvěma světy.

Na rozdíl od manželského práva, kde se církevní a sekulární rovina značně prolínají, je církevní právo trestní značně odlišné od sekulárního. V následující komparativní části tedy zohledním úpravu trestní odpovědnosti v Kodexu kanonického práva, a kde je to žádoucí s ohledem na rozdílnost úprav, zmíním rovněž i jisté odlišnosti v Kodexu kánonů východních církví.

5.1 Terminologické vyjasnění: trestný čin versus delictum

Začněme již samotným pojmem trestný čin, který představuje základ trestní odpovědnosti podle platného českého práva. Během psaní diplomové práce jsem se snažila dodržovat jednotnou terminologii, která je rovněž užívána i v platném českém TrZ. Ta se, jak již bylo řečeno poněkud liší od úředního překladu CIC, kde je pro závadné jednání z hlediska trestního práva použit termín „zločin“ (latinsky „delictum“). V práci se tedy držím jednotného pojmu „trestný čin“. V následujících několika odstavcích budu stručně analyzovat nejdůležitější rozdíly v pojetí TČ dle TrZ a CIC.

5.2 Formální pojetí TČ aneb zásada legality

K dosažení maximální legality podmínek trestní odpovědnosti je český TrZ založen na formálním pojetí TČ čímž si zákonodárce slibuje větší jednotnost při výkladu zákona a také posílení rovnosti všech před zákonem. Jak již bylo uvedeno trestným činem je **protiprávní čin**, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje **znaky uvedené v takovém zákoně**. Pokud určité jednání splňuje tyto dva obligatorní předpoklady, tedy protiprávnost a znaky uvedené v TrZ, tj. **formální znaky TČ**, máme splněnou legální definici TČ dle ustanovení § 13 odst. 1 TrZ. Naproti tomu šestá kniha kodexu definici TČ postrádá, což bylo i úmyslem zákonodárců vynechat pokud možno definice a tyto ponechat na výkladu právní vědy. Bohužel tak musíme konstatovat, že kodex tak neučinil zadosť stěžejní definici trestního práva, a to zásadě přísné zákonnosti („*nullum crimen sine lege*“).

5.2.1 Problematika obecné normy

Se zásadou legality souvisí i tzv. obecná norma uvedená v kán. 1399 CIC, proto se o ní i stručně zmíním. Kniha šestá CIC uzavírá obecnou normou předpokládající trestnost, i když není skutková podstata výslovně specifikována v žádné normě: „*Kromě případů stanovených v tomto nebo jiných zákonech může být vnější porušení božího nebo kanonického zákona postihováno spravedlivým trestem pouze tehdy, jestliže závažnost zvláštního porušení vyžaduje trest a naléhá nutnost předejít nebo napravit pohoršení.*“ Ustanovení kán. 1399 je chápáno jako značně problematické, neboť někteří mají za to, že koliduje s principem legality, tedy se základní zásadou *nulla poena sine lege*, v kanonickém právu. Názory na tuto problematiku se různí. Někteří dávají kodexu za pravdu v tom, že je takřka nemožné vyčerpávajícím způsobem pojmut všechny církevní trestné činy. Naopak kritici oponují tím, že je tak umožněna „libovůle“ ze strany církevních autorit, která může narušit základní práva věřících. Velká výstraha by měla být věnována při použití tohoto kánonu, který hovoří o „závažnosti zvláštního porušení“ a „naléhavé nutnosti předejít nebo napravit pohoršení“. Pouze trest nebo pokání uložený by měl být obvykle méně přísný než porušení zákona v specifikovaného v předchozích kánonech, neboť údajný viník neví, jaký má očekávat trest či jak účinně sám sebe obhajovat.

Jak již jednou bylo zmíněno, trestní právo východních církví ve svém Kodexu žádné ustanovení podobné obecné normě neobsahuje, neboť striktně dodržuje zásadu přísné zákonnosti.

5.3 Bipartice versus monopartice trestných činů

V platném trestním právu existují dvě kategorie soudně trestných deliktů, a to v podobě méně závažných *přečinů* a závažnějších *zločinů*. Je tedy upuštěno od pojetí jednotného deliktu. Pojem trestného činu bude zachován jako nadřazený termín.⁴⁰ Ustanovení § 14 TrZ rozlišuje TČ podle jejich závažnosti, kdy pro jejich rozdělení je užito formální hledisko – forma zavinění a délka trestu odnětí svobody, který za TČ hrozí. Tato kategorizace TČ má zejména význam pro trestní právo procesní, kdy zejména v řízení o

⁴⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 189, § 14.

méně závažných přečinech může státní zástupce využít řadu alternativních postupů, které mohou vést až k zastavení trestního stíhání. CIC jak jsme se mohli dozvědět v kapitole vymezující pojem TČ dle světského práva takové dělení nezná a drží se tak jednotného pojetí soudně trestného deliktu – monopartice. Překlad současného CIC však používá termín „zločin“ – v originále delictum a to za účelem sjednocení terminologie CIC a předchozího TrZ. Ve světské trestněprávní úpravě se zločinem rozumí všechny trestné činy, které nejsou podle TrZ přečiny. My však v rámci sjednocení terminologie chápeme pojem „zločin“ a TČ jako jedno a totéž.

5.4 Širší pojetí trestného činu v českém trestním právu

V českém trestním právu však není trestným činem pouze dokonáný TČ, ba právě naopak. Nahlédneme-li do výkladových ustanovení TrZ konkrétně do § 111, zjistíme následující: „Trestným činem se rozumí jen čin soudně trestný, a pokud z jednotlivého ustanovení TrZ nevyplývá něco jiného, též příprava k TČ, pokus, organizátorství, návod a pomoc. I tyto činy jsou obecnými formami spáchání TČ a platí o nich totéž co o dokonáném TČ. Můžeme tak sledovat snahu zákonodárce penalizovat určité jednání teprve ve svém vývoji, i přesto, že TČ nebyl dokonán, za účelem účinné ochrany základních společenských hodnot. Platné kanonické právo nezná pojem přípravy jakožto vytváření podmínek pro spáchání TČ. Zcela zásadní rozdíl oproti české trestněprávní úpravě je, že pachatel při pokusu nepodléhá trestu za dokonáný TČ, leda by tak stanovil zákon nebo trestní příkaz.

CCEO rovněž nepenalizuje trestnost pokusu TČ, což můžeme vyčíst z ustanovení kán. 1418 § 1. Pokud však konání anebo nedbalost vede svoji povahou k dokonánému TČ, pachatel má být potrestán přiměřeným trestem, ale lehčím, než jaký je stanovený za dokonáný delikt (kán.1418 § 2). Pokud však pachatel z vlastní vůle upustí od započatého deliktu a pokud je splněna podmínka, že z tohoto jednání nevznikla žádná škoda nebo pohoršení, viník je od každého trestu osvobozen (kán. 1418 § 3).

5.5 Odlišný subjekt trestů v TrZ a CIC

5.5.1 Pojem pachatele trestného činu

Pachatelem čili subjektem TČ dle české trestněprávní úpravy je trestně odpovědná fyzická nebo právnická osoba, která bezprostředně spáchala TČ. Pachatelem může být nikoli pouze pachatel dokonáného TČ, nýbrž i přípravy, pokusu, je-li trestná. Nahlédneme-

li opět do výkladových ustanovení TrZ § 113, zjistíme, že pachatelem se rozumí rovněž i spolupachatel a účastník. Shrneme-li však základní pojetí pachatele dle TrZ dospějeme k závěru, že musí jednat o fyzickou osobu, příčetnou, jež dovršila patnáctý rok věku. Donedávna jak sekulární, tak kanonické právo spočívalo na zásadě individuální odpovědnosti (nezná kolektivní odpovědnost či odpovědnost za cizí vinu). Změna však nastala účinností zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zavádějící trestní odpovědnost subjektů kolektivní povahy. Sankcionování PO však s sebou nese potencionální nebezpečí spočívající v tom, že vina by mohla dopadnout na jednotlivé osoby, které nemají žádný vztah k trestné činnosti této PO, což může vyvolat zdání popření jedné ze základních zásad trestního práva, a to zásady individuální trestní odpovědnosti fyzické osoby. Trestní zákoník sice výslovně odpovědnost pouze fyzické osoby neformuluje, ale před přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, byla dovozována zejména z úpravy pachatelství a spolupachatelství, účastenství, a zejména zavinění. Je-li pachatelem fyzická osoba, nadále se vychází *ze zásady individuální odpovědnosti fyzické osoby*. Pachatelem je tedy fyzická osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky TČ a v době jeho spáchání dovršila patnáctý rok věku a byla příčetná.⁴¹

Pokud naopak obrátíme pozornost na CIC, dospějeme k závěru, že jednak nepočítá s trestní odpovědností právnické osoby, a jednak fyzická osoba, která má deliktní způsobilost, je vymezena negativně v kán. 1322 formou nevyvratitelné právní domněnky: „Za nezpůsobilého k zločinu se považuje ten, kdo je trvale zbaven užívání rozumu, i když se jevil jako zdravý v době, kdy porušil zákon nebo příkaz.“

Co se týče CCEO, tak ten stejně jako CIC setrvává na trestní odpovědnosti fyzických osob, a to již dovršením 14 let (kán. 1413 § 1), pokud porušil trestní zákon nebo trestní příkaz, jednal v úmyslu, hrubé nedbalosti opomenul povinnou péči, nebo z hrubé nedbalosti ignoroval zákon nebo příkaz. Kanonické právo nemá pro mladistvé speciální termín pro protiprávní chování ani odlišnou trestněprávní úpravu. Avšak neumožňuje mladistvým delikventům upadnout do samočinných trestů a nadto je ještě nezletilost polehčující okolností, viz kán. § 1324 odst. 4 CIC. V kán. 1314 CIC je uvedeno, že trest je nejčastěji zákročný (*ferendae sententiae*), proto viníka nezavazuje, dokud není vyneseno. Trest však může být ve výjimečných případech i samočinný (*latae sententiae*), to znamená,

⁴¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 319, § 22.

že trest nastává ve chvíli dopuštění se TČ, jestliže to zákon nebo příkaz výslovně stanoví. Samočinné tresty jsou účinné od okamžiku spáchání, tedy po jejich spáchání následuje automaticky trest; nastávají jen velmi zřídka. U řady trestných činů se vyžaduje zvláštní postavení pachatele, tzv. *speciální subjekt*, s nímž se setkáváme i v sekulárním trestním právu. Jedná se o ty trestné činy, které vyžadují zvláštní postavení pachatele. Ve světském právu se může kupříkladu jednat o trestný čin zneužití pravomoci úřední osoby, který může spáchat pouze úřední osoba v daném postavení. V kanonickém právu můžeme nalézt trestný čin vyžadující speciální subjekt podle kán. 1378 § 1 *absolutio complicitis*, tento může spáchat jen kněz a biskup.

Zajímavostí je, že CCEO dělení trestů na zákročné a samočinné nezná. Z toho plyne, že samočinné tresty CCEO neobsahuje, a to již ze samotné dikce kán. 1408, neboť ten říká, že trest zavazuje viníka právě tehdy, jak je vyneseno rozsudkem či dekretem. Kán. 1413 § 2 CCEO obsahuje jakýsi „náznak“ zmírnění trestní odpovědnosti mladistvých delikventů, když stanoví, že ten, kdo spáchal delikt mezi 14 a 18 rokem života, může být potrestán jen tresty nezahrnujícími zbavení jakéhokoli dobra, pokud eparchiální biskup nebo soudce nedospěje v určitých případech k názoru, že může být lépe postaráno o delikventovu nápravu.

5.5.2 Věk pachatele

V kanonickém právu, tedy jak v CIC, tak v CCEO máme upravenou dosti odlišné hranici trestní odpovědnosti. Podle CIC může být pachatel potrestán až dovršením šestnáctého roku věku. Pokud však pachatel šestnáctý rok věku završil, ale je stále nezletilý, vzniká mu právo na zvláštní zacházení podle kán. 1324 odst. 4 CIC. Nový CIC je bezpochyby v tomto ohledu příznivější než CIC 1917, který uváděl, že nezletilost nevyklučuje, ale pouze zmírňuje trestnost; už dřívější CIC také potvrzoval, že tito nezletilí jsou vyjmuti z trestů *latae sententiae*, tj. samočinných trestů. CCEO obsahuje v kán. 1413 § 1 ustanovení, že žádnému trestu nepodléhá ten, kdo nedovršil 14. rok života. Východní trestní právo je tedy co do srovnání věkové hranice trestní odpovědnosti nejpřísnější.

Česká trestněprávní úprava v případě mladistvého delikventa disponuje speciálním předpisem zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, podle kterého se obligatorně postupuje v případě nezletilých pachatelů. U mladistvých pachatelů podle sekulární trestněprávní úpravy nestačí, že je příčetný a že dosáhl věku patnácti let. Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin, resp.

provinění trestně odpovědný. Rozumová a mravní vyspělost je tedy samostatným obligatorním znakem subjektu provinění (trestného činu mladistvého).

5.5.3 Příčetnost

Zajímavostí je, že CIC neobsahuje ustanovení podobné § 123 v TrZ, kde je uvedena legální definice duševní poruchy. Výkladové ustanovení § 123 TrZ navazuje na úpravu nepřičetnosti § 26. Klíčovým pojmem ve smyslu § 123 je duševní porucha, neboť je zde jednoznačně stanoveno, že: *„duševní poruchou se rozumí mimo duševní poruchy vyplývající z duševní nemoci i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní nebo sexuální odchylka“*. Všimněme si, že cílem zákonodárce očividně bylo co nejpřesněji, a zároveň dostatečně obecně vymežit definici duševní poruchy. Oproti tomu CIC se v kán. 1322 stručně zmiňuje o nejradikálnější situaci – nepřičetnost: *„ Za nezpůsobilého k zločinu se považuje ten, kdo je trvale zbaven užívání rozumu, i když se jevil jako zdravý v době, kdy porušil zákon nebo příkaz.“* Z uvedeného vyplývá, že osoba se považuje nezpůsobilou spáchat zločin, přesto, že jeho či její chování se jevilo zcela v normálu během porušení zákona či příkazu.

Naproti tomu v CIC 1983 je ten, který nedovršil šestnáctý rok věku je zcela trestně neodpovědný. Jedná se o tzv. „*circumstantiae eximentes*“ uvedené v kán. 1322, jenž vyjmenovává různé druhy pachatelů, kteří nesplňují podmínky trestní odpovědnosti, ať už pro nedostatek věku, omyl či krajní nouzi. Většina vyjmenovaných faktorů se shodují s CIC 1917, např. nezaviněná neznalost zákona či příkazu. Neznalost znamená nedostatek znalostí, povědomí o určité záležitosti, omyl se rovněž vztahuje k mylnému úsudku týkající se konkrétní věci. Na roveň nevědomosti se klade nepozornost a omyl. Výrazem kanonické umírněnosti je zde tedy průlom do zásady „*ignorantia iuris non excusat*“, je-li ovšem tato ignorace pachatelem nezaviněná. Dále pokud jednal pod vlivem fyzického násilí nebo nepředvídatelné resp. neodvratitelné náhody.

5.6 Okolnosti vylučující protiprávnost

Okolnostmi vylučující protiprávnost rozumíme takové okolnosti, které pachatele činu jinak trestného zbavují trestní odpovědnosti. Taxativní výčet okolností vylučující protiprávnost v TrZ neexistuje. Ten však uvádí pouze pět okolností vylučující protiprávnost. Jsou jimi: krajní nouze § 28, nutná obrana § 29, svolení poškozeného § 30, přípustné riziko § 31, oprávněné použití zbraně § 32. Použití dalších, v TrZ výslovně

neuvedených případů je přípustné, protože analogie ve prospěch pachatele, tedy při omezování podmínek trestnosti, je v trestním právu hmotném dovolena. A nakonec rovněž není trestně odpovědný ten, kdo porušil zákon nebo příkaz donucen vážným strachem (alespoň relativně vážného), či z důvodu zákonné obrany sebe nebo jiného, při zachování náležité přiměřenosti. Můžeme zde spatřit jistou obsahovou příbuznost s ustanovením § 14 TrZ o krajní nouzi. Rozdíl oproti světskému trestnímu právu spočívá v tom, že trestně neodpovídá ten, kdo se bez vlastní viny domníval, že se jedná o některou výše uvedenou okolnost, tedy jednal ve skutkovém omylu, tj. mylně se domníval, že zde existuje okolnost vylučující protiprávnost. I zde nalezneme příbuzný institut nutné obrany podle § 29 TrZ, na rozdíl od sekulárněprávní úpravy však toto ustanovení vylučuje protiprávnost činu jen při útoku na osobu, nikoli na majetek. I v tomto případě skutkový omyl zakládá beztrestnost. Zde spadají případy tzv. putativní sebeobrány („domnělé“), kdy pachatel odvrací útok či jiné nebezpečí, aniž by byly zcela splněny podmínky nutné obrany či krajní nouze. K takové okolnosti soud obligatorně přihlédne, jako k polehčující okolnosti viz § 41 písm. g) TrZ či fakultativně může snížit trest pod dolní hranici trestní sazby (§ 58 odst. 5) které Zde také můžeme poukázat na odlišnou definici pachatele TČ v trestním zákoníku dle § 22: „Pachatelem trestného činu je, kdo svým jednáním naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu nebo jeho pokusu či přípravy, je-li trestná.

5.7 Polehčující a přitěžující okolnosti v kanonické a sekulární úpravě

Jistě i laici tuší, že přiznání je polehčující okolnost. V sekulární i kanonické trestněprávní úpravě existují *polehčující* a *přitěžující* okolnosti. Tyto mají soudci pomoci k tomu, aby se při ukládání trestu pachateli TČ řídil určitými zásadami, které zohledňují nebezpečnost trestného činu pro společnost, možnost nápravy pachatele a také jeho poměry. Trestní zákoník ukládá přihlédnout při stanovení druhu trestu a jeho výměry též i k polehčujícím a přitěžujícím okolnostem (§ 39 odst. 3). Ačkoli v souvislosti s novým trestním zákoníkem došlo k doplnění výčtu polehčujících a přitěžujících okolností, setrvává na jejich příkladném výčtu, neboť je třeba vždy reagovat na konkrétní okolnosti případu, které přináší mnohotvárnost života. Je proto možné, že soudce v rámci individualizace trestu přihlédne i k jiné polehčující potažmo přitěžující okolnosti. Výčet polehčujících okolností (§ 41) byl s novým TrZ doplněn o okolnosti spočívající v tom, že pachatel se dopustil trestného činu poprvé a pod vlivem okolností na něm nezávislých, dále že spáchal trestný čin nejen v silném rozrušení, ale také ze soucitu nebo z nedostatku

životních zkušeností, pachatel překročil meze přípustného rizika nebo meze jiné okolnosti vylučující protiprávnost, čímž byla doplněna polehčující okolnost obsahující překročení meze nutné obrany nebo krajní nouze, anebo spáchal trestný čin v právním omylu, kterého se bylo možno vyvarovat (navazuje na ustanovení § 19), popř. trestným činem způsobil nižší škodu nebo jiný menší škodlivý následek, což je protiklad stávající přitěžující okolnosti, obsahující způsobení vyšší škody nebo jiného většího škodlivého následku, nebo významně přispěl k objasnění trestného činu spáchaného jiným, či přispěl, zejména jako spolupracující obviněný, k objasňování trestné činnosti spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny nebo organizované skupiny [§ 41 písm. a), b), g), h) a m)].⁴²

Demonstrativní výčet přitěžujících okolností uvádí TrZ v § 42. Při individualizaci trestu se přihlíží zejména k nebezpečnosti TČ pro společnost, k možnostem nápravy a poměrů pachatele. Jak již název „přitěžující okolnosti“ napovídá, tak výměra trestu pro pachatele bude vyšší. Nebudu zde jednotlivě rozebírat každou přitěžující okolnost, dovolím si jen zdůraznit ty nejdůležitější. Výčet přitěžujících okolností (§ 42) byl pak s ohledem na nový TrZ doplněn o tyto okolnosti: spáchání trestného činu s rozmyslem nebo po předchozím uvážení, dále z pohnutky ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky, spáchání trestného činu trýznivým způsobem, spáchání trestného činu vůči osobě podílející se na záchraně života a zdraví nebo na ochraně majetku, dále ke škodě osoby blízké, dítěte, těhotné, nemocné, zdravotně postižené, vysokého věku nebo nemohoucí.

V CIC nalezneme rovněž demonstrativní výčet polehčujících okolností, a to v kán. 1324, který stanovuje, že pachatel TČ není vyňat z trestu, ale trest stanovený zákonem nebo příkazem je nutno zmírnit nebo místo něho použít pokání. Srovnáme-li výčet polehčujících okolností s českou trestněprávní úpravou, nalezneme zde jak shodné, tak rozdílné důvody pro zmírnění trestu. Proto se nyní zaměřím na ty polehčující okolnosti, které TrZ ve svých ustanoveních neobsahuje. Jako první polehčující okolnost je uvedena „nedokonalé užívání rozumu“. Obsahově příbuzné ustanovení nalezneme i v TrZ, a to v § 27 pojednávající o zmenšené přičetnosti. Tato skutečnost není sama o sobě uvedena mezi polehčujícími okolnostmi, ale podle § 40 TrZ, musí soud k této skutečnosti obligatorně

⁴²Důvodová zpráva k návrhu trestního zákoníku § 41, [cit. 20. ledna 2014] Dostupné na <http://trestnazakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>

přihlédnout při stanovení druhu a výměry trestu. Ovšem za podmínky, že si pachatel stav zmenšené přičetnosti nepřivodil, a to ani z nedbalosti vlivem návykové látky.

Dále je v CIC zmíněn stav opilosti, který narušil pachateli TČ stav mysli. V sekulární úpravě existuje pro tento stav „nepřičetnost“ speciální skutková podstata TČ opilství. Svým způsobem se jedná o zvláštní úpravu trestání nepřičetného pachatele, neboť zde není zohledněna subjektivní stránka TČ – zavinění. Pachatel je tak v konečném důsledku trestán za jednání v nepřičetnosti (tzv. kvazidelikt), což je určitá zvláštnost českého trestního práva. Trestného činu opilství se tedy dopustí pachatel, který se požitím nebo aplikací návykové látky přivede, byť i z nedbalosti, do stavu nepřičetnosti (tedy v době spáchání trestného činu nemůže ovládat své konání nebo rozpoznat jeho protiprávnost, což by za jiných okolností trestnou odpovědnost vylučovalo), v němž se dopustí činu jinak trestného.

Jako polehčující okolnost je nutné brát v potaz i věk pachatele. CIC nemá oproti světškému trestnímu právu speciální zákonné ustanovení pro mladistvé delikventy. Avšak pokud nezletilý starší 16 let spáchá delikt, zohlední se tato skutečnost coby polehčující okolnost i v CIC. Vágní termín *věk blízky věku mladistvých* má význam v TrZ jako polehčující okolnost, kdy sám zákon tento pojem blíže nespecifikuje. Tento věk tedy není pevně určen. Vycházíme-li z toho, že mladistvým je osoba, která dovršila věku 15 let a nepřekročila věk 18 let, musí být takovou osobou pachatel, který převýšil věk 18 let. O kolik však tento věk převýší, stanoví v každém individuálním případě soud. V praxi to většinou bývá věk do 20 let, záleží však na posouzení rozumové a mravní vyspělosti.⁴³

Okolnosti přitěžující musíme hledat v kán. 1326, které soudci umožňují pachatele potrestat přísněji než zákon nebo příkaz. Hned jako první přitěžující okolnost je v CIC uvedena tzv. recidiva, kdy pachatel po odsouzení nebo vyhlášení trestu pokračuje v trestné činnosti. V TrZ je ve smyslu § 42 písm. p) recidiva posuzována také jako přitěžující okolnost. Je rozhodná pro povahu a závažnost trestného činu a promítá se i do možností nápravy pachatele, eventuálně i do poměrů pachatele. Recidiva je považována za jednu z nejvýznamnějších a nejčastěji aplikovaných přitěžujících okolností. Recidiva je však v TrZ konstruována *fakultativně*, jelikož soud je oprávněn dle vlastní úvahy nepokládat tuto okolnost za přitěžující. Tímto mají být soudci motivováni k tomu, aby zbytečně „mechanicky“ neaplikovali recidivu jako přitěžující okolnost, ale naopak se mají zamyslet

⁴³ ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., aj. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, .s. 9

nad významem chráněného zájmu, který byl TČ dotčen, následkem, okolnostmi, ze kterých byl TČ spáchán a osobou pachatele.⁴⁴

CCEO v kán. 1415 uvádí, že pokud podle společné praxe a kanonické nauky existuje polehčující okolnost, avšak jen pokud delikt ještě trvá, soudce trest stanovený příkazem nebo zákonem *musí* zmírnit. Soudce se však může uložení trestu i zdržet, jestliže usoudí, že tato varianta povede k účinnější nápravě viníka. Pojetí recidivy jako přitěžující okolnosti nalezneme v kán. 1416. Opakovaná trestná činnost je dle východní trestněprávní úpravy sice přitěžující okolností, avšak je ponecháno na úvaze soudce, zda tuto okolnost bude pojímat jako přitěžující a vyměří tak pachateli těžší trest.

5.8 Rozdílná koncepce zavinění v sekulární a kanonické trestněprávní úpravě

Bez zavinění není trestný čin, a tedy ani trest.

Pojetí zavinění jako předpokladu pro vyvození subjektivní odpovědnosti za spáchaný TČ je chápán u obou úprav stejně. Nyní po analýze trestní odpovědnosti v sekulárním a kanonickém právu můžeme zdůraznit zásadní rozdíl v pojetí subjektivní stránky TČ. V kanonické trestněprávní úpravě *není upravena* odpovědnost za nedbalostní jednání, pokud zákon nestanoví jinak. Podle kán. 1321 § 2 je trestně odpovědný jen ten, kdo zákon či příkaz porušil **úmyslně**. Jak české trestní právo, tak i právo kanonické tradičně rozeznává dvě formy zavinění, úmysl a nedbalost. Podle vztahu pachatelovi vůle k porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem rozeznává trestní zákoník *úmysl přímý a eventuální*. V obou případech je si pachatel vědom toho, že svým činem může přivodit protiprávní následek. Rozlišování těchto druhů úmyslů CIC nezná. Rozlišuje však vědomou nedbalost (kán. 1326 § 1 odst. 3) – kdy soudce může postihnout těžším trestem, než stanovil zákon nebo příkaz viníka, který přesto, že byl stanoven trest za nedbalostní TČ, předvídal následek, ale neučinil k jeho zabránění taková opatření, která by učinil každý pečlivý člověk. V tomto případě, kdy zákon konkrétně postihuje určité druhy nedbalostních TČ, přičitatelnost pachatele musí splňovat podmínky uvedené v § 1 odst. 3. To se stane skutečností, pokud delikt vyústí z opomenutí povinné péče, kdy pachatel předvídal škodlivý následek, avšak neučinil žádná rozumná opatření k jeho zabránění. Dále CIC rozlišuje nevědomost hrubou, resp. chtěnou uvedenou v kán. 1325. Tento kánon vylučuje určité pachatele od požití výhod uvedených v kán. 1323 a 1324, jež zaručují

⁴⁴CHROMÝ, Jakub. K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 11, s. 326

beztrestnost (kán. 1323) či obsahuje výčet polehčujících okolností (kán. 1324). Konkrétně kán. 1325 stanoví, že ke hrubé nebo chtěné nevědomosti se nikdy nepřihlédne při použití ustanovení kán. 1323 a 1324, rovněž ne k opilosti a jinému narušení mysli, pokud si je pachatel způsobil záměrně za účelem spáchání nebo omluvení zločinu, a také se nepřihlíží k vášni, která byla záměrně vyvolána nebo živena. To znamená, že s pachatelem bude zacházeno, jako by tyto běžné polehčující okolnosti nebyly účinné. Kupodivu v CIC 1917, záměrně vyvolaná vášně ve skutečnosti zvyšovala trestní odpovědnost a tato skutečnost opravňovala k uložení přísnějšího trestu, než zákon dovoľoval.⁴⁵

Podle kán. 1414 § 1 CCEO podléhá trestům jen ten, kdo porušil trestní zákon anebo trestní příkaz úmyslně anebo z vážného zanedbání náležitě péče či z vážné neznalosti zákona či příkazu. Pokud vnější porušení trestného zákona či příkazu již nastalo, předpokládá se, že toto bylo vykonané úmyslně, pokud není prokázán opak. Při ostatních zákonech anebo příkazech se to předpokládá jen tehdy, jestli byl zákon nebo příkaz znovu porušen po trestním napomenutí (kán. 1414 § 2).

Další rozdíl spočívá v tom, že v českém trestním právu musí být závěr o tom, zda tu je zavinění a v jaké formě - tedy úmysl či nedbalost. Pokud se nepodaří úmysl prokázat, musí být pachatel na základě presumpce nevinny zproštěn obžaloby. Dle ustálené judikatury z hlediska úmyslu způsobit těžkou újmu na zdraví postačí zjištění, že pachatel věděl, že svým jednáním *může* způsobit tento těžší následek a byl s tím srozuměn (úmysl eventuální). Na takové srozumění lze usuzovat - pokud jde o důkazní stránku - zejména z povahy použité zbraně, z intenzity útoku, ze způsobu jeho provedení (zejména z toho, proti které části těla útok směřoval) a z pohnutky činu⁴⁶.

U úmyslných trestných činů tedy musí být prokázána některá z forem úmyslu – nedbalostní zavinění by k odpovědnosti pachatele nestačilo. Proto pachatel, který svým jednáním usmrtil člověka a kterému se neprokáže úmysl, nemůže být trestný za vraždu, ale pouze (v případě, že se prokáže alespoň nevědomá nedbalost), za usmrcení z nedbalosti.

Naproti kanonické právo samo v kán. 1321 § 3 stanoví vyvratitelnou právní domněnku, že při vnějším porušení (tedy trestního zákona či příkazu) se „příčetnost“ (spíše asi přičitatelnost = imputabilitas, tedy zavinění) předpokládá, pokud není zřejmé něco jiného. Nepředpokládá se zde však vina, ač to tak může budít dojem, nýbrž při zevním

⁴⁵ JAMES A. CORIDEN. *The code of canon law a text and commentary*. New York: Paulist Press, 1986, s. 1540.

⁴⁶ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 176, R II/1965.

porušení zákona, zavinění na straně subjektu.⁴⁷ Pokud tedy pachatel má za to, že zavinění na jeho straně není dáno, musí on sám vyvinout dostatečné úsilí k tomu, aby prokázal svoji nevinu. Tedy zde se určitým způsobem přesouvá břemeno důkazní na pachatele. Je to dáno tím, že u náboženských TČ by se úmysl pachatele těžko prokazoval. Kanonické právo upravuje totiž jen vymezenou oblast vztahů a nezná právní institut tzv. přímého donucení a v míře daleko větší než české trestní právo předpokládá dobrovolné dodržování svých norem jejich recipienty.⁴⁸ Naopak v českém trestním právu jsou orgány činné v trestním řízení povinny prokázat vinu pachatele. Závěr o zavinění pachatele musí být vždy prokázán výsledky dokazování a musí z nich logicky vyplynout.⁴⁹ Obžalovaný není povinen dokazovat svoji nevinu.

⁴⁷ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 326

⁴⁸ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002, s. 69

⁴⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 169, R 19/1971.

ZÁVĚR

Cílem mé práce je nalézt a pojmenovat hlavní odlišnosti trestní odpovědnosti v právu katolické církve ve srovnání s českým trestním právem. Abych tak splnila očekávání, jež nepochybně plyne již ze samotného názvu mé práce, postupovala jsem nejdříve od obecnějšího k určitějšímu. Nejdříve jsem proto analyzovala českou trestněprávní úpravu, zaměřila jsem se na zásady trestního práva, které jsou rovněž poplatné i kanonickému trestnímu právu a bez jejichž povědomosti by mohlo dojít k přehlédnutí významných rozdílů v trestněprávní úpravě obou systémů. Osvětlnila jsem pojem TČ a jeho formální pojetí v českém trestním právu, zdůraznila jsem zásadu subsidiarity trestní represe, která vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě, jako prostředku *ultima ratio*. Dále jsem upozornila na kategorizaci soudnětrestných jednání ve světském trestním právu, která je provedena ve formě bipartice, tj. zločiny a přečiny. Vymezila jsem skutkovou podstatu TČ, která vyjadřuje typové znaky TČ uvedené v trestním zákoníku. Význam skutkové podstaty spočívá především v přesném vymezení podmínek trestní odpovědnosti, proto je třeba dbát, aby SP byly přesně a jasně vymezeny jako záruka zákonnosti. Pozornost jsem zaměřila zejména na obligatorní znaky SP, tedy na objekt, objektivní stránku, subjekt, subjektivní stránku. Ve stručnosti jsem zmínila fakultativní znaky. V oblasti zavinění bych opět zdůraznila, že světské trestní právo umožňuje trestání i nedbalostních TČ, zatímco kanonická trestněprávní úprava toto zásadně nepřipouští.

Ve druhé kapitole práce se zabývám morální teologií, což můžeme chápat i jako úvod do analýzy kanonického trestního práva, jež na jedné straně zahrnuje CIC, tak CCEO. Toto morálně-teologické zakotvení je pro oba dva kodexy (východní i západní církve) společné a jako takové představuje hlavní odlišnost od světského trestního práva, kde morálka a čin člověka hraje druhotnou roli. Kanonické právo je s morálkou neodmyslitelně spjato, neboť jako takové má vést k poznání Boha a krom toho je církev chápána jako společenství lásky. Morální teologii je tak nutno brát jako prioritu, která dominuje nad kanonickým právem. Je ukazatelem mravních hodnot, v jejímž rámci probíhá tvorba normativních předpisů. Na posouzení trestní odpovědnosti neboli přičitatelnosti má zásadní vliv morální přičitatelnost, která je v morální teologii vždy spojena s analýzou lidského úkonu (*actus humanus*).

Ve třetí kapitole se již posunuji k analýze kanonického práva, kde rozebírám podmínky trestní odpovědnosti v CIC. Pokud použijeme světskou terminologii, tak „trestní zákoník“ se nachází v šesté knize Kodexu kanonického práva (kánony 1311-1399) a trestní

řád v sedmé knize Kodexu kanonického práva (kánony 1717 – 1729). Pro úplnost můžeme dodat, že kanonické trestní právo se nachází i v mimokodexových normách; ty však řeší otázky spojené s trestáním konkrétních TČ, nikoli otázky obecné, které jsou předmětem mé práce, a proto jsem mimokodexové normy nemusela uvádět a zpracovávat. I zde objasňuji pojem TČ a možné terminologické nepřesnosti plynoucí z pojmu deliktum (zločin) v kanonickém právu a TČ v českém trestním právu. V rámci zachování jednotné terminologie a zbytečného matení čtenáře se držím se jednotného pojmu TČ. Dozvěděli jsme se, že současný CIC, resp. šestá kniha Kodexu (De sanctionibus in Ecclesia), neobsahuje legální definici TČ, neboť objasnění právních pojmů (dle manuálů ke kanonickému trestnímu právu), měli zákonodárci v úmyslu přenechat právní vědě. Nicméně podstatu TČ dle církevního práva můžeme shrnout do několika bodů. Předpokládá se vnější porušení zákona nebo příkazu, odpovědnost, která má původ primárně v úmyslném porušení zákona či příkazu či druhotně v zaviněné nedbalosti, a to vše je podmíněno hrozbou trestem stanoveným na základě zákona. V otázce zavinění je dle kanonické trestněprávní úpravy trestně odpovědný jen ten, kdo zákon či příkaz porušil úmyslně (dolózně). Trestněprávní odpovědnost za nedbalostní (kulpózní) jednání by musela být v zákoně či příkazu výslovně uvedena. Nutno podotknout, že CIC neobsahuje zvláštní právní úpravu pro zacházení s mladistvými, vyjma neupadnutí do samočinných trestů. Avšak ten, kdo nedosáhl věku 16 let, je podle CIC trestně neodpovědný.

Stručný vhled do východního trestního práva obsahuje čtvrtá kapitola. Trestní právo na úrovni CCEO najdeme v kánonech 1401 – 1467 (27. titul) a následný trestní řád obsahují kánony 1468 – 1487 (28. titul). Kapitola je pojednána o poznání stručněji než předchozí analýzy zabývající se trestním právem církve západního obřadu a českým trestním právem. Literatura v oblasti východního kanonického práva je v české studijní literatuře poměrně chabá, proto jsem v této kapitole vycházela kromě jiného i ze studijní příručky Mgr. Jiřího Dvořáčka, Dr.J.C.O., a to konkrétně ze sedmé kapitoly, zabývající se srovnání trestní odpovědnosti v CCEO a CIC. Dospěli jsme k závěru, že pojetí trestního práva v CCEO oproti CIC je dosti odlišné. Začali jsme od úvodního kánonu (1401), který nás vede k poznání, že v centru pozornosti zde nestojí podstata deliktu, nýbrž jeho náprava a důsledek. Cílem trestu je náprava viníka, ten je však vnímán jako „ultima ratio“, a je léčebný, tedy důležitá je opět náprava viníka. Jedná se zde o nauku zásadně *pastorační*, která se zaměřuje spíše na následky hříchu pro delikventa a jeho dopad na církevní komunitu. Tento pastorační aspekt zcela chybí v CIC. V úvodním kánonu CIC 1311 šesté knihy o trestech stojí, že církev má vlastní a vrozené právo trestat věřící, kteří spáchali

zločin. Náprava viníka zde není hlavním cílem jako v CCEO, ba naopak, cílem je náprava pohoršení, náprava viníka je až na třetím místě (kán. 1341). CCEO oproti CIC dále neobsahuje samočinné tresty (*latae sententiae*). Tuto skutečnost je důležité si uvědomit, neboť tento druh trestů nastupuje automaticky bez rozhodnutí představeného, a to za některé úmyslné TČ. Je to dáno odlišným chápáním trestu v CCEO, kdy účel trestu je zásadně léčebný, a je tudíž nemyslitelné, aby trest byl stanoven bez předchozího rozhodnutí a nebyl individuálně vyměřen. Celkově systém trestů je v CCEO velmi odlišný oproti CIC. Všechny tresty dle CCEO jsou svou povahou léčebné, nikoli odvetné (cílem je náprava spravedlnosti). Neméně rozdílný je subjekt trestů v CCEO. Uvedli jsme, že trestně odpovědný pachatel je okamžikem dovršení 14. roku věku, porušil-li trestní zákon nebo příkaz, jednal v úmyslu, nebo z hrubé nedbalosti opominul povinnou péči, nebo ignoroval zákon nebo příkaz. Zdůraznila jsem, že CCEO lpí na zásadě přísné zákonnosti (*legality*), proto zde není problematická všeobecná norma typu kán. 1399 CIC.

Konečně v páté kapitole již dochází k samotnému srovnání trestní odpovědnosti obou tak rozdílných světů. Komparuji zde TrZ s CIC, a kde je nezbytné, беру v potaz i CCEO. Jak jsem zmínila již výše, postupuji od obecnějšího k určitějšímu, tudíž jsem analyzovala všeobecně světské trestní právo, kanonické trestní právo, abych v závěrečné kapitole mohla podrobněji rozebrat stěžejní rozdíly v obou úpravách. Shrneme-li to podstatné, tak kanonická trestněprávní úprava stojí na obdobných zásadách jako české trestní právo, což se projevuje zejména v pojetí trestání jako „ultima ratio“, subsidiarity trestní represe, zásady odpovědnosti za zavinění, nepřipustnost analogie apod. Ovšem je důležité uvědomit si, při analýze kanonického práva si nevystačíme pouze s Kodexem kanonického práva a náležitým komentářem. Je nutné, jak jsem zdůraznila již v úvodu, vycházet z disciplíny morální teologie, která zaujímá v kanonickém právu prioritu. Na začátku kapitoly vymezila pojem TČ z hlediska kanonické a světské úpravy. Značnou pozornost jsem věnovala pojetí TČ v českém trestním právu, neboť se značně liší od kanonické trestněprávní úpravy. Liší se ve svém formálním pojetí, další klasifikací na přečiny a zločiny (*bipartite*), a také penalizací již některých vývojových stádií TČ, tedy přípravou, pokusem, organizací, návodem a pomocí. Tímto má být zaručena účinnější ochrana společnosti před protiprávním jednáním. Zásadní rozdíl spočívá i v pojetí pachatele TČ. Tomu napomohl i relativně nový zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, který v českém trestněprávním prostředí poněkud narušil koncepci individuální trestní odpovědnosti. V kanonickém právu i nadále existuje trestní odpovědnost pouze fyzických osob. Věková hranice trestní odpovědnosti se v obou úpravách různí, kdy české trestní právo penalizuje

delikventy dovršením věku 15 let, v CIC 16 let a CCEO 14 let. Avšak aby pachatel mohl nést odpovědnost za své činy, musí splňovat určitá kritéria, jinak je trestně neodpovědný. Nemluvím teď pouze o okolnostech vylučujících protiprávnost, které nevykazují významné odlišnosti, ale mám na mysli přičetnost, resp. nepřičetnost pachatele, kdy kanonické právo neobsahuje legální definici duševní poruchy, zaobírá se jen nepřičetností. Neméně zajímavý rozdíl představuje i zacházení s mladistvými pachateli TČ. Kanonické právo neobsahuje pro mladistvé pachatele zvláštní trestněprávní úpravu, ani nezná pojem „provinění“, coby formu TČ spáchaného mladistvým. Nízký věk je v CIC uveden jako jedna z polehčujících okolností, a znamená také nemožnost upadnutí do samočinných trestů, které jsou specialitou pouze CIC.

Zavinění jako obligatorní stránka SP hraje podstatnou roli v trestní odpovědnosti, neboť jako TČ může být posuzováno pouze zaviněné jednání pachatele. V otázce trestání úmyslných a nedbalostních TČ se světský a církevní trestněprávní systém poněkud liší. CIC totiž trestá pouze *úmyslné* TČ, nestanoví-li trestní zákon či příkaz jinak. Oproti tomu TrZ ve svých ustanoveních říká, že k trestní odpovědnosti za TČ je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li TrZ výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti (§ 13 odst. 2). V poslední (5. kapitole) své práce tyto rozdíly podrobně rozebírám, jak z hlediska CIC, tak CCEO.

Pokusím-li se stručně shrnout výše uvedené do několika vět, zjistíme, že kanonická a sekulární trestněprávní úprava doznává zásadních rozdílů. Kanonické trestní právo je neodmyslitelně spojeno s morální teologií, která určuje povahu kanonických norem. Církevní právo je závazné uvnitř určité církve (náboženské společnosti). Kánony CIC se vztahují jen na latinskou církev, zatímco kánony CCEO na církev východního obřadu. Oba systémy se značně liší v pojmu pachatele TČ, hranici trestní odpovědnosti, pojetí TČ, trestání nedbalostních TČ, což je logické vzhledem k tomu, že světské trestní právo, resp. Trestní zákoník jako základní kodex trestního práva hmotného má za úkol poskytovat ochranu našim nejdůležitějším právním statkům. Proto jsou v právu sekulárním penalizována některá jednání, která nejsou TČ v právu církevním.

Nyní mi nezbyvá než podotknout a doufat, že tato práce bude alespoň malým přínosem pro bádající jedince, kteří jako zpočátku já, netušili, že i církev má své vlastní trestní právo, jehož roviny se prolínají i protínají s českým trestním právem.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

MONOGRAFIE A OSTATNÍ PUBLIKACE:

TRETERA, Jiří Rajmund. *Konfesní a církevní právo*. Praha: Jan Krigl, 1997, 331 s.

HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2002, 436 s.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2009, 968 s.

KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné*. Obecná část. 2. Praha : C. H. Beck, 2012, 968 s.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1303 s.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Leges, 2012, 1216 s.

BENEŠ, Albert. *Morální teologie*. 4. vydání. Praha: Krystal o.p.,1994, 223 s.

SKOBLÍK, Jiří. *Přehled křesťanské etiky*. Praha: Karolinum, 1997, 319 s.

ŐRSY, L. *Theology and Canon Law: New Horizont for Legislativ and Interpretation*. Minnesota: A Michael Glazier book, 1992

JAMES A. CORIDEN. *The code of canon law a text and commentary*. New York: Paulist Press, 1986, 1859 s.

ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., aj. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2007, 1248 s.

DVOŘÁČEK, Jiří. *Úvod do Východního církevního práva*. Dostupné na: http://www.cmtf.upol.cz/fileadmin/user_upload/CMTF-katedry/cirkevni_pravo/UvodVychCirkPr-Verze_15_9_2010-2.doc.

ODBORNÉ ČLÁNKY

NEZKUSIL, Jiří. K problematice základních zásad v platném trestním zákoníku. *Trestní právo*. 2013, č. 4, s. 13-18

KOLÁŘOVÁ, Marie. Povinnost hledat pravdu a podle ní žít. *Revue církevního práva*. 2012, č. 3, s. 17-28

RETHMAN, Albert - Peter. Právo a morálka Zamyšlení nad jejich sporným vztahem. *Salve*. 2005, č. 4, s. 81 - 96

KAŠNÝ, Jiří. Odpovědnost křesťanů a kanonické právo. *Universum*. 2013, č. 4, s. 33 - 36

HERZEG, Jiří. Zavinění a omyl v novém trestním kodexu. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10, s. 47 - 53

CHROMÝ, Jakub. K právnímu pojetí recidivy v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 11, s. 325-331

PRÁVNÍ PŘEDPISY

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Kodex kanonického práva – Codex Iuris Canonici 1917 – L. P. 1983. Praha: Zvon, 1994.

PAZOUREK, Miroslav. Manuál pro Codex canonum ecclesiarum orientalium, aneb, Úvod do Kodexu kánonů východních církví. Praha: Karolinum, 1998, 189 s.

Důvodová zpráva k návrhu trestnímu zákoníku, [cit. 20. ledna 2014] Dostupné na <http://trestnizakonik.cz/navrh/duvodova-zprava.html>

SHRNUTÍ

Diplomová práce se věnuje otázce srovnání trestní odpovědnosti v českém trestním právu ve srovnání s kanonickým trestním právem. V úvodní kapitole práce rozebírám české trestní právo, tak, abych postupně mohla přejít k analýze kanonického práva a posléze tyto dva odlišné právní světy komparovat. Jak je vidno, postupovala jsem od obecnějšího k určitějšímu. Abych vůbec byla schopna kvalitní analýzy kanonického práva, bylo nezbytné práci rozšířit i o kapitolu pojednávající o morální teologii, jelikož morálně - teologické zakotvení je v CIC a CCEO společné. V práci jsem rozebrala souhrn podmínek tvořící trestní odpovědnost, nejdříve v českém trestním právu, poté v kanonickém.

Základem trestní odpovědnosti je spáchání TČ, proto jsem jeho pojetí a definici podrobně analyzovala. Důraz jsem dále kladla na objasnění skutkové podstaty TČ a její obligatorní znaky, na pojetí uplatňování prostředků trestního práva jako „ultima ratio“, neopomenula jsem zdůraznit účinnost nového zákona, jež zavádí trestní odpovědnost právnických osob. Již při pozorném čtení kapitol pojednávající o trestní odpovědnosti v kanonickém právu, lze snadno rozpoznat rozdíly v pojetí trestního práva v kanonické a světové úpravě. Tyto odlišnosti však přehledně analyzuji v závěrečné kapitole práce. K tématům v poslední části práce přistupuji komparativně, a to s ohledem na úpravu TrZ, CIC, CCEO. Tyto tři právní předpisy představují hlavní zdroj poznání během psaní mé práce, jelikož tyto průběžně komparuji a analyzuji.

ABSTRACT

This thesis deals with the issue of comparison of criminal liability in the Czech criminal law and in the canon penal law. In the introductory chapter, I analyse the Czech criminal law, so that I could gradually proceed to the analysis of canon law and then these two different legal regulations to compare. As you can see, I have proceeded from general to more specific issues. To be able to high quality analysis of canon law, it was necessary to extend this thesis of a chapter on moral theology, as morally - theological stipulation for the CIC and he CCEO is common. In this thesis I have analysed and summarized conditions of constituting criminal responsibility, at first in Czech criminal law, then in the canon law.

The basis for criminal liability is committing a crime; therefore I have analysed its concept and definition in detail. The emphasis was also placed on clarifying the facts of the case of crime and its obligatory character, the concept of the application of criminal law as "ultima ratio". I did not fail to emphasize the effect of the new law establishing criminal liability of legal in the Czech law. During the careful reading of the chapter dealing with criminal responsibility in Canon Law, the differences in the canonical criminal law compared to secular criminal law can be already easily recognized. However, I clearly analyse these differences in the final chapter of the thesis. The approach to the topics in the last part is comparative, with regard to the legislation of the Criminal Code, CIC, CCEO. These three legal regulations are the main source of knowledge during the writing of my work, as these I continuously compare and summarize.

SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV / KEY WORDS

Kanonické právo / Canon law

České trestní právo / Czech criminal law

Trestný čin / Crime

Trestní odpovědnost / Criminal liability